

Jihočeská univerzita v Českých Budějovicích

Pedagogická fakulta

Katedra pedagogiky a psychologie

**Matky ve vícedětných rodinách a jejich životní
spokojenost**

Bakalářská práce

České Budějovice 2013

Vedoucí bakalářské práce:

Mgr. Jana Kouřilová

Vypracovala:

Anna Suchomelová

Prohlašuji, že svoji bakalářskou práci jsem vypracovala samostatně pouze s použitím pramenů a literatury uvedených v seznamu citované literatury.

Prohlašuji, že v souladu s § 47b zákona č. 111/1998 Sb. v platném znění souhlasím se zveřejněním své bakalářské, a to v nezkrácené podobě elektronickou cestou ve veřejně přístupné části databáze STAG provozované Jihočeskou univerzitou v Českých Budějovicích na jejích internetových stránkách, a to se zachováním mého autorského práva k odevzdanému textu této kvalifikační práce. Souhlasím dále s tím, aby toutéž elektronickou cestou byly v souladu s uvedeným ustanovením zákona č. 111/1998 Sb. zveřejněny posudky školitele a oponentů práce i záznam o průběhu a výsledku obhajoby kvalifikační práce. Rovněž souhlasím s porovnáním textu mé kvalifikační práce s databází kvalifikačních prací Theses.cz provozovanou Národním registrem vysokoškolských kvalifikačních prací a systémem na odhalování plagiátů.

Datum: 25.4.2013

Podpis studenta:

*Na tomto místě bych ráda poděkovala vedoucí mé bakalářské práce paní
magistře Janě Kouřilové za cenné rady, připomínky a doporučení.
Dále chci poděkovat respondentkám za ochotu sdílet své každodenní radosti i starosti.*

OBSAH

ÚVOD	6
TEORETICKÁ ČÁST	7
1. Rodina	7
1.1 Rodina tradiční versus moderní	7
1.2 Dělbba rolí v rodině	8
1.2.1 Role ženy/matky v rodině	9
1.3 Rodičovství	10
1.3.1 Hodnota dítěte pro jeho rodiče	10
1.3.2 Rodičovská role	11
1.4 Vícedětné rodiny	12
1.4.1 Dělení vícedětných rodin	13
1.4.2 Faktory ovlivňující narození dětí vyššího pořadí	13
1.4.3 Specifika rodin s více dětmi	14
1.4.3.1 Výhody života ve velké rodině	15
1.4.3.2 Nevýhody života ve velké rodině	16
1.4.4 Žena v rodině s více dětmi	16
2. Životní spokojenost	18
2.1 Životní spokojenost jako jedna ze složek „well-being“	18
2.2 Faktory ovlivňující životní spokojenost	20
2.2.1 Životní spokojenost a rysy osobnosti	20
2.2.2 Životní spokojenost a sebehodnocení	21
2.2.3 Životní spokojenost a vybrané demografické faktory	21
2.2.4 Životní spokojenost a subjektivně významné oblasti života	22
2.2.4.1 Rodina ve vztahu k životní spokojenosti	22
2.2.4.2 Práce a zaměstnání ve vztahu k životní spokojenosti	23
2.2.4.3 Finanční situace ve vztahu k životní spokojenosti	24
2.2.4.4 Zdravotní stav ve vztahu k životní spokojenosti	24
2.2.4.5 Životní spokojenost a spiritualita	25
EMPIRICKÁ ČÁST	26
3. Metodologický rámec	26
3.1 Cíl výzkumu	26
3.2 Výzkumné otázky	26

3.3	Typ výzkumu	26
3.4	Výzkumný soubor	27
3.4.1	Výběr výzkumného souboru	27
3.4.2	Charakteristika výzkumného souboru	27
3.5	Použité techniky sběru dat	28
3.5.1	Jádro interview	28
3.5.2	Etické aspekty výzkumu	28
3.5.3	Analýza dat	29
4.	Výzkumná zjištění a interpretace výsledků	30
4.1	Velikost rodiny	30
4.1.1	Motivy pro založení velké rodiny	30
4.1.2	Reakce blízkého i širšího okolí na velikost rodiny	31
4.2	Specifika života ženy ve vícedětné rodině	32
4.2.1	Chod domácnosti	32
4.2.2	Čas, který žena může věnovat jednotlivým dětem	33
4.2.3	Děti jako zdroj stresu	34
4.2.4	Výhody sourozenecké skupiny	35
4.3	Zdroje životní spokojenosti	36
4.3.1	Finanční situace jako zdroj životní spokojenosti	36
4.3.2	Rodina jako zdroj životní spokojenost	37
4.3.2.1	Děti jako zdroj životní spokojenosti	37
4.3.2.2	Partnerský vztah jako zdroj životní spokojenosti	38
4.3.3	Práce a zaměstnání jako zdroj životní spokojenosti	39
4.3.4	Volný čas jako zdroj životní spokojenosti	40
4.3.5	Spiritualita jako zdroj životní spokojenosti	41
4.4	Celkové hodnocení vlastního života	42
DISKUSE		44
ZÁVĚR		48
Seznam použité literatury		49
Abstrakt		52
Přílohy		

ÚVOD

Nejprve bych ráda vysvětlila, co mě inspirovalo k tomu, abych se ve své práci věnovala právě matkám z vícedětných rodin. V dnešní společnosti se málokterý manželský pár rozhodne přivést na svět více než tři děti. Sama jsem vyrostla v úplné rodině jako nejstarší z pěti dětí a vždycky jsem si byla vědoma toho, že vícedětné rodiny jsou v moderní společnosti spíše raritou. Položila jsem si proto otázku, co vede ženu k rozhodnutí mít početnou rodinu, čím je její život specifický a jaké jsou hlavní zdroje její životní spokojenosti.

V první polovině teoretické části se zaměřím na charakteristiku současné rodiny, proměny demografického chování, rodinných rolí a psychologické aspekty rodičovství. Dále se budu soustředit na charakteristiku vícedětných rodin a jejich specifické znaky. V druhé polovině teoretické části se budu věnovat pojmu „*well-being*”, jehož je životní spokojenost komponentou, a popíši některé z teoretických přístupů zahraničních i českých autorů. Dále se zaměřím na charakteristiku samotného pojmu životní spokojenost a na faktory, které ji ovlivňují.

V empirické části budu prezentovat svůj výzkum, pro který jsem zvolila kvalitativní přístup s designem polostrukturovaného rozhovoru. Pokusím se odpovědět na otázku, jaká jsou specifika života žen ve vícedětných rodinách a zda jsou tyto ženy spokojené se svým životem. Dále se budu snažit najít a popsat hlavní zdroje životní spokojenosti těchto žen.

V dostupných zdrojích neexistuje žádná podobná empirická studie, proto nebude možné výsledky mého výzkumu s ničím porovnat. Zároveň bych chtěla upozornit na nedostatek literatury pojednávající o fungování vícedětných rodin.

TEORETICKÁ ČÁST

1. Rodina

„Rodina je nejstarší lidskou společenskou institucí, která vznikla jednak z přirozeného pohlavního pudu, ale hlavně z potřeby ochraňovat a připravovat pro život své potomstvo“ (Matějček, 1994, 15).

1.1 Rodina tradiční versus moderní

Rodina prošla v průběhu dějin lidstva a zejména pak v průběhu posledního století velkou proměnou. Hlavní úlohou tradiční rodiny byla výchova dětí, kterých přicházelo na svět hodně a zároveň jich také z důvodu vysoké úmrtnosti hodně umíralo. Hlavní náplní života muže a ženy byla péče o potomky a zajišťování prostředků nezbytných pro chod domácnosti. Bylo naprosto běžné, že lidé spojovali své životy manželským svazkem nikoli z lásky, ale z důvodu zajištění hmotných výhod a jisté budoucnosti, přičemž vhodného partnera mladým lidem nejčastěji vybírali rodiče (Možný, 2006).

V polovině dvacátého století nastal veliký zlom, došlo k masovému rozšíření antikoncepce a ke zkvalitnění lékařské péče, což vedlo k obrovskému snížení porodnosti, a také ke snížení kojenecké úmrtnosti. Rodina ztratila monopol na plození dětí a v některých zemích, například v Německu, vzrostl počet dobrovolně bezdětných manželských párů až na jednu třetinu (Možný, 2006). Dnešní lidé se žení a vdávají z lásky, jenž je většinou založená na erotické přitažlivosti, která je ovšem velmi pomíjivá, což může být také jednou z příčin vysoké rozvodovosti. V současnosti také dochází k nahrazování tradičního modelu rodiny novými formami partnerského soužití, zejména pak nesezdaným partnerským soužitím, tzv. faktickým manželstvím, které je oproti klasickému manželství ještě mnohem méně stabilní (Chaloupková, & Šalamounová, 2004; Možný, 2006; Rabušic, 2001).

V odborné literatuře je pro výraznou proměnu demografického chování užíváno pojmu **druhá demografická tranzice**, jejímž studiem se zabýval demograf van de Kaa (1987, 1994, 1998, in Rabušic, 2001). Tato proměna demografického chování byla poprvé zaznamenána na konci šedesátých let v Dánsku a Švédsku, odkud se postupně rozšířila i do dalších zemí, přičemž do České republiky dorazila zhruba na začátku

devadesátých let minulého století. Je pro ni typický pokles úhrnné plodnosti¹, uzákonění možnosti sterilizace a potratů, což se také projevuje na poklesu počtu porodů. Poměrně často se vyskytujícím jevem se také stává dobrovolná bezdětnost. Výrazně se snižuje počet narozených dětí vyššího pořadí. Také dochází k odkládání sňatku nebo nahrazování jej nesezdaným soužitím, nebo-li kohabitací². Kohabitace začíná být považována za běžnou alternativu manželství, čímž se zákonitě zvyšuje počet narozených dětí mimo manželství. Dále se také zvyšuje počet rozvodů (Chaloupková, & Šalamounová, 2004; Rabušic, 2001).

Rabušic (2001) vnímá jako hlavní příčinu těchto změn demografického chování lidí hlubokou proměnu hodnot a hodnotových preferencí. Mladí lidé se podle tohoto autora soustředí hlavně na svobodu, autonomii a rovnost příležitostí mužů a žen. Celkově také pojmají liberálnější přístup k manželství a rodičovství. Rychtaříková (1996, in Rabušic, 2001) chápe jako hlavní příčiny změn reprodukčního chování nárůst ekonomické nejistoty, hrozící nezaměstnanost a sníženou úroveň sociálního zabezpečení.

I přes všechny výše uvedené změny, kterými moderní společnost prochází, bylo prokázáno, že soužití v úplné a stabilní rodině, tedy v rodině v tradičním smyslu slova, jenž plní všechny své funkce a ve které žijí pohromadě rodiče a jejich potomci až do své dospělosti, je pro zdravý psychický vývoj člověka to nejvhodnější (Plaňava, 1998).

1.2 Dělbba rolí v rodině

Dělbba rolí v rodině je do velké míry založena na stereotypech, které v naší společnosti stále přetrvávají. Způsob, jakým jsou v rodině role rozděleny, významně ovlivňuje i to, do jaké míry je pro rodiče možné sladit své zaměstnání a péči o rodinu. Ve většině českých domácností je stále zastáváno tradiční rozdělení genderových rolí, přičemž žena je tou, která se více věnuje rodině, již upřednostňuje před svým zaměstnáním. Muž je naopak tím, který se spíše soustředí na svou profesi a zajištění

¹ úhrnná plodnost = průměrný počet živě narozených dětí, které přivede na svět žena během celého svého reprodukčního období (Jurčová, 2005)

² kohabitace = spolužití muže a ženy bez uzavření manželství (Jurčová, 2005)

potřebných financí (Čermáková, 2002; Kuchařová, Ettlerová, Nešporová, & Svobodová, 2006).

Toto pojetí rolí ve společnosti stále přetrvává, a to i přesto, že žijeme v době, kdy ženy usilují o emancipaci. Hamplová (2004) uvádí, že skutečnost, že ženy nastoupily do placeného zaměstnání, nezměnilo téměř nic na tom, že jsou nadále zodpovědné za výchovu vlastních dětí a zajišťují většinu domácích prací. Žena své zaměstnání ve velké míře přizpůsobuje potřebám své rodiny a po příchodu z vlastního zaměstnání se od ní očekává, že ještě obstará péči o domácnost a své potomky.

Podle odhadu Světové organizace práce připadají na ženy dvě třetiny celkově odpracovaných hodin, ale pouze deset procent vyplacených mezd. Tento nepoměr je dán především rozdílným společenským vnímáním práce, která není odměněna mzdou (například práce v domácnosti), a zaměstnáním, které na rozdíl od ní finančně ohodnoceno je. Práce v domácnosti je ale naprosto nezbytná a pro ženu také velmi náročná. Společnost by na ni proto podle toho měla nahlížet, na což se snažilo upozornit například feministické hnutí (Možný, 2006).

Někteří autoři se shodují na tom, že během poslední doby došlo ke změnám v organizaci i fungování rodiny. V rodinách v současnosti funguje větší variabilita rolí, což znamená, že už není úplně jasně vymezené, které činnosti má provádět muž a které žena. Tato skutečnost je současně spojena s nejistotou, kterou může pociťovat muž, jenž už není jediným živitelem rodiny a očekává se tedy od něj, že bude provádět i některé činnosti, které byly dříve typické pouze pro ženu (Sobotková, Rejterová, & Hurníková, 2011).

1.2.1 Role ženy/matky v rodině

Příchod dětí do rodiny souvisí s předpokladem, že žena změní svůj dosavadní způsob života. Mateřství je pro ženu zdrojem uspokojení, ale i velké zátěže. Jeho časová náročnost bývá většinou důvodem k tomu, že se dočasně vzdá své práce, koníčků a dalších aktivit, které dříve vykonávala. Žena zůstává během rodičovské dovolené s dítětem několik let doma a stává se tak hlavním vykonavatelem domácích prací. U žen z rodin s více dětmi se tato doba s narůstajícím počtem dětí ještě prodlužuje. V tomto období se žena stává většinou finančně plně závislou na svém muži, což se může mimo jiné podepsat i na snížení jejího sebehodnocení (Vágnerová, 2007).

Práce v domácnosti je velice jednotvárná a sociální kontakty s okolím jsou v této době většinou omezené. Žena během této doby dlouhodobě nevyužívá některých svých schopností, zejména pak těch profesních. Některé z těchto žen proto vyhledávají jinou časově zvladatelnou aktivitu mimo rodinu. Tou mohou být například vzdělávací kurzy, dálkové studium, brigáda, zkrácený pracovní úvazek a další. Prostřednictvím těchto aktivit žena uspokojuje svou potřebu potvrzení si vlastní hodnoty a potřebu seberealizace (Prašilová, 2004).

Ve výzkumu soustředícím se na matky malých dětí, který provedla Maříková (2008), se u většiny žen potvrdila silná identifikace s mateřskou identitou, jenž souvisí se závazkem pečovat o děti a domácnost. Téměř polovina žen souhlasila s tím, že plný pracovní poměr považují za vhodný ve chvíli, kdy je jejich potomek starší sedmi let. Práce na plný pracovní úvazek je podle nich těžko slučitelná s péčí o malé děti. To svědčí o tom, že velká část žen považuje mateřství za své hlavní poslání a povolání. K podobnému závěru došla také Bínová (2007), která zjistila, že všechny ženy z jejího výzkumného vzorku byly smířené a spokojené se svou rolí, jenž zajišťuje chod domácnosti a péči o děti.

1.3 Rodičovství

Jak uvádí Možný (2006), založení trvalého párového vztahu a touha mít děti je stále pro většinu lidí „*kotvou života*“. Možná si pokládáme otázku, co vlastně vede dospělé lidi k rozhodnutí zplodit více dětí a pečovat o ně, přestože se jejich čas a energie, kterou do svých potomků musejí investovat, nedá nijak finančně ocenit ani jinak vynahradit. Je zřejmé, že život s dětmi musí lidem přinášet něco příjemného. Něco, co uspokojuje jejich potřeby a naplňuje jejich život.

1.3.1 Hodnota dítěte pro jeho rodiče

Zelierová (1985, in Rabušic, 2001, 154) uvádí, že v industriální společnosti jsou děti pro své rodiče „*ekonomicky bezcenné, avšak emocionálně je jejich cena nevyčíslitelná*.“ Dítě přináší svým rodičům lásku, emoční uspokojení a radost z jeho výchovy. Stává se také zdrojem životního štěstí, seberealizace, naplnění životního plánu dospělého jedince a uspokojení z role rodiče a významu, jenž rodič pro své dítě má (Pakosta, 2009; Vágnerová, 2007).

Ve studii Pakosty (2009) bylo zjištěno, že více než 90 % respondentů souhlasí s výrokem, že „*mít děti je přirozenou součástí života*.“ Během dalšího výzkumného šetření, které bylo provedeno v roce 2002 v rámci programu ISSP³, byli respondenti a respondentky z České republiky dotazováni, zda souhlasí s výrokem „*sledovat, jak děti rostou, je největší radost v životě*.“ S výrokem souhlasilo celých 89,6 % respondentů a respondentek (Chaloupková, & Šalamounová, 2004).

Matějček (1986, 14) vystihl hodnotu dítěte těmito slovy: „*mít děti, starat se o děti, žít s dětmi, přináší něco radostného, co dospělí vnitřně potřebují, čím lidsky rostou a vyžívají, co jim dává hluboké životní uspokojení*.“

Jak tento autor dále uvádí, rodič si prostřednictvím svého dítěte uspokojuje několik psychických potřeb. Dítě zásobuje svého rodiče obrovským množstvím podnětů a tím také uspokojuje jeho **potřebu stimulace**. Zároveň se dospělý člověk v interakci se svým dítětem neustále učí, zdokonaluje a získává nové zkušenosti, což uspokojuje jeho **potřebu učení**. Citová vazba, která vzniká mezi rodičem a jeho dítětem, je velmi silná. Dítě od svého rodiče přijímá lásku, ale zároveň mu ji také dává. To rodiči dítěte pomáhá uspokojovat také **potřebu jistoty a bezpečí**.

Další uspokojovanou potřebou ve vztahu rodič – dítě je **potřeba společenského uznání**. Narozením dítěte získává rodič novou roli, roli rodiče, a s ní související obrovskou zodpovědnost a povinnosti. Pokud na svět přivede vlastního potomka, vyrovnává se tím ostatním mužům, ženám a také svým vlastním rodičům. Zároveň si uvědomuje svou hodnotu, kterou má pro svého potomka, jenž k němu vzhlíží, miluje ho a potřebuje ho.

Jako poslední autor zmiňuje **potřebu otevřené budoucnosti**, tedy potřebu neustále vidět něco před sebou, někam směřovat a někam se posouvat. Tuto potřebu může rodič uspokojit právě při výchově svého vlastního potomka, což je velice tvořivá práce, při které ovlivňuje jeho budoucnost (Matějček, 1986).

1.3.2 Rodičovská role

Rodičovská role je podstatnou součástí identity dospělého člověka. Rodičovství je důležitým projevem generativity, jež je hlavním vývojovým úkolem člověka ve střední

³ ISSP = International Social Survey Program

dospělosti (Erikson, 2002, in Vágnerová, 2007). Rodičovství významně přispívá k psychickému rozvoji a k osobnostnímu růstu dospělého jedince. Děti jsou zdrojem cenných zkušeností a prožitků, díky nimž dospělý člověk vyspívá a zraje. Ve vztahu k dítěti u něj dochází k rozvoji emoční i sociální inteligence, ochoty, schopnosti potlačit své potřeby ve prospěch druhého člověka atd. (Matějček, 1986; Vágnerová, 2007).

Role rodiče samozřejmě přináší také mnohá omezení, vyžaduje určitou změnu životního stylu a zvýšenou zodpovědnost. Člověk, který se stane rodičem, jím také zůstává až do konce svého života. Vazba mezi rodičem a dítětem je nevratná a nezrušitelná. Skutečnost, že lidé přivedou na svět dítě, je významně omezuje v tom, že už si nemohou dělat co chtějí a v každém svém rozhodnutí musí brát ohledy i na svou rodinu a své dítě (Pakosta, 2009, Vágnerová, 2007).

Role rodiče s sebou nese velkou zodpovědnost, a to zejména proto, že rodiče mají obrovský vliv na zdárný vývoj svých potomků. Rodič je pro své dítě vzorem a modelem. Syn z otcova chování vytuší, co se od něj jako od muže bude očekávat, dcera z matčina chování zase pochopí, co se očekává od ženy a čemu by se měla raději vyhnout. Rodinná atmosféra a to, jak se k sobě lidé v rodině chovají, je pro děti prvním zdrojem poznatků o sociálním chování a sociálních rolích. Na základě pozorování svých rodičů si děti také vytvářejí vlastní morální základ, což ovlivňuje to, jakým způsobem se budou chovat v pozdějším životě. Rodiče učí své děti upřímnosti, úctě, důvěře k druhým lidem, sebeobětování a osobní zodpovědnosti (Rozeňalová, 2004; Smahel, 1995).

1.4 Vícedětné rodiny

Každodenní starostí dnešního rodiče je zajistit hmotné zabezpečení a budoucnost všech svých dětí. Rodiče své děti ve většině případů finančně podporují až do velmi vysokého věku, takže mnoho z nich právem považuje větší počet dětí za finančně obtížně zvladatelný. Nízká sňatečnost a nízká úhrnná plodnost jsou charakteristickými znaky moderní společnosti. I přesto však v současnosti existují rodiny, které se těmito typickým znakům zdaleka vymykají.

Za vícedětnou rodinu můžeme považovat rodinu se třemi a více dětmi. Tyto rodiny tvoří 8,3 % ze všech rodin s dětmi v celé České republice. Z toho tvoří 6,9 % rodiny se třemi dětmi a pouhé 1,4 % rodiny se čtyřmi a více dětmi (MPSV, 2005).

1.4.1 Dělení vícedětných rodin

Vícedětné rodiny lze podle Ministerstva práce a sociálních věcí rozdělit do čtyř skupin:

1. Rodiny s velmi nízkou příjmovou a sociokulturní úrovní. Oba rodiče bývají nekvalifikovaní a vykazují velmi nízkou ekonomickou aktivitu, proto jsou velmi často závislí na sociálních dávkách
2. Rodiny, ve kterých jsou kvalifikovaní oba rodiče. Větší počet dětí není dopředu plánovaný, z nějakého důvodu však překročí plánovaný počet dětí (například vícečetné těhotenství, nechtěné či neplánované těhotenství atd.)
3. Páry, které přivádějí na svět plánovaně více dětí. Rodinné role jsou zde rozděleny tak, aby bylo možné zajistit kvalitní finanční i emocionální zázemí. Matky z těchto rodin se většinou soustředí spíše na péči o děti a domácnost, muž zajišťuje potřebné finance. Tyto rodiny bývají většinou finančně soběstačné.
4. Rodiny, které přijímají děti do pěstounské péče nebo do adopce. Tyto rodiny jsou podporovány speciálními dávkami pěstounské péče (MPSV, 2005).

1.4.2 Faktory ovlivňující narození dětí vyššího pořadí

Na rození dětí vyššího pořadí má vliv více faktorů. Jedním z nich je zvyšování *průměrného věku prvorodiček*. Ženy svého prvního potomka přivádějí na svět v průměru o 4 roky později (26,6 let v roce 2005), než tomu bylo na počátku 90. let dvacátého století (Svobodová, 2007). Z toho lze logicky vyvodit, že čím dříve žena porodí svého prvního potomka, tím více času jí ještě zbývá z jejího reprodukčního období⁴, během kterého může přivést na svět další potomky. Pokud žena přivede na svět prvního potomka po třicátém roce života, snižuje se tím pravděpodobnost, že přivede na svět tři a více dětí.

⁴ reprodukční období = věk ženy zhruba mezi 15 – 49 lety (Jurčová, 2005)

Dalším faktorem, který ovlivňuje velikost rodiny, je **vzdělání matek**. Lze říci, že podíl narozených dětí třetího a vyššího pořadí klesá s rostoucím vzděláním matky. U žen s vysokoškolským vzděláním je častější bezdětnost a celkově se jim rodí méně dětí, což je pravděpodobně způsobeno tím, že vysokoškolsky vzdělané ženy mají často náročnější povolání, které je hůře slučitelné s péčí o rodinu. Tyto ženy mívají vysokou potřebu seberealizace a profesního uplatnění. Navíc se u těchto žen projevuje také vyšší potřeba poskytnout svým dětem kvalitní péči, pozornost a vzdělání, což považují u vyššího počtu dětí za problematické (Farková, 2009; Hamplová, Rychtaříková, & Pikálková, 2003; Možný, 2006; Svobodová, 2007).

Nízký počet narozených dětí vyššího pořadí může být také způsoben **ekonomickými faktory a rodinnou politikou** státu. Nepříznivá rodinná politika daného státu hraje totiž významnou roli v reprodukčním chování, což se podle Svobodové (2007) děje také v případě české populace. Manželský pár často zvažuje, nakolik by příchod dalšího člena rodiny snížil jeho životní úroveň, která souvisí se standardem, který si každá rodina vytvoří jako dostačující pro saturaci svých potřeb (Farková, 2009; Hamplová et al., 2003).

Dalším významným faktorem je **národnost a náboženské vyznání matek**. Vysoká plodnost, která se výrazně odchyluje od průměru, se vyskytuje hlavně mezi romskými ženami. Z výsledků sčítání lidu v roce 2001 bylo zjištěno, že 60 % romských žen porodilo tři a více dětí, a dokonce více než pětina z nich porodila dětí pět a více, čímž se tyto ženy naprosto odlišují od žen české národnosti. Ze sčítání lidu v roce 2001 bylo dále zjištěno, že ženy, které se hlásí k nějakému náboženství, mají zpravidla více dětí, než ženy bez vyznání. Nejčastěji jde o ženy hlásící se k římsko-katolické církvi, dále pak k církvi česko-bratrské. Velkou roli zde samozřejmě hrají kulturní faktory, kterými mohou být rozdílné postoje, hodnoty, normy a odlišný způsob výchovy i životní styl (Farková, 2009; Svobodová, 2007).

1.4.3 Specifika rodin s více dětmi

Matějček (1986) uvádí, že více dětí mají častěji ti lidé, kteří sami vyrostli v početnějších rodinách. Tito lidé chtějí vlastním dětem dopřát to, co sami zažili a o čem jsou přesvědčeni, že pro ně bylo přínosem. Není však výjimkou, že i lidé, kteří vyrostli jako jedináčkové, mají více dětí. Chtějí tak svým dětem dát to, o co byli sami v dětství ochuzeni. Velkou roli v rozhodnutí mít více dětí samozřejmě hraje také

celková životní orientace partnerů, životní styl, životní hodnoty a ekonomická či sociální situace rodiny (Rabušic, 2001).

1.4.3.1 Výhody života ve velké rodině

Nespornou výhodou pro děti, které vyrůstají v početnějších rodinách, je fakt, že jejich rodiče své nároky rozprostřou mezi jednotlivé sourozence. Co se nedaří jednomu dítěti, zvládá druhé. V početných rodinách je také méně pravděpodobné, že se rodiče upnou na jednoho ze svých potomků, na němž by si realizovali své nesplněné ambice. Narozdíl od jedináčků mají tedy děti z početnějších rodin v tomto směru nespornou výhodu. Dalším kladem vícedětných rodin je skutečnost, že děti v rodině společně tráví mnoho času, jsou si vzájemně partnery, učí se porozumět mezilidským vztahům, fungovat v symetrickém vrstevnickém vztahu, soutěžit, ale i spolupracovat a společně řešit problémy. V rodině, kde je pohromadě více dětí, přebírají značnou část výchovy také samotné děti. Starší jsou mladším vychovateli a zdrojem vývojových podnětů, mladší děti se své starší sourozence snaží napodobovat a učí se tak od nich různým dovednostem. Dítě si se svými sourozenci, už kvůli věkové blízkosti a stejným zážitkům, vytváří velmi silný vztah. Zároveň se děti ve větších rodinách učí tomu, že k životu patří i to, že se musí s druhými o mnoho věcí dělit. Dítě se totiž musí naučit dělit nejenom o hračky, ale také o pozornost svých rodičů (Farková, 2006; Labudová, 2010; Matějček, 1986; Plaňava, 1998).

Život v sourozenecké skupině je nenahraditelnou „školou života.“ Zejména děti nižšího pořadí zde získávají velmi cenné zkušenosti, pozorují své rodiče a učí se pečovat o své mladší sourozence. Tito lidé v dospělosti přijímají děti s mnohem menšími obavami a také si dokáží lépe poradit s výchovou svých potomků, narozdíl od lidí, kteří touto „sourozeneckou zkušeností“ neprošli (Matějček, 1986).

Jsme-li úspěšní ve vztahu se svými sourozenci, je velmi pravděpodobné, že budeme stejně úspěšní ve vztahu s budoucím životním partnerem. Některé studie prokázaly, že vřelý vztah mezi sourozenci může významně posílit empatii a prosociální chování. Mnoho lidí narozených v nižším pořadí se dokonce na základě dobrovolné péče o své mladší sourozence rozhodlo pro výkon pomáhající profese. Lásky mezi sourozenci vytváří základ pro pozdější lásku rodičovskou i partnerskou (Rozeňalová, 2004).

1.4.3.2 Nevýhody života ve velké rodině

Ve velkých rodinách je potřeba dávat velký pozor na to, aby rodiče zbytečně nepřetěžovali své prvorozené dítě a nekladli na něj přehnané nároky, co se týče péče o jeho mladší sourozence. Čím více má starší dítě povinností a zodpovědnosti, tím více by také mělo pociťovat úctu a důvěru ze strany rodičů (Rozehnalová, 2004). Je také třeba kontrolovat, aby nedocházelo k rozmazlování rodinného benjamínka a přehlížení dětí narozených uprostřed (Labudová, 2010).

Nevýhodou vícedětných rodin může být skutečnost, že jednotliví členové mají ve velké rodině velmi málo soukromí a vlastního prostoru. Děti z těchto rodin mají velmi často neuspokojenou potřebu být chvíli úplně sám nebo mít své rodiče pouze pro sebe. Početné rodiny se také velmi často musejí potýkat s menším finančním rozpočtem (Labudová, 2010). Díky tomuto faktoru se však podle mého názoru děti mohou učit skromnosti a hospodaření s penězi.

Kromě péče o děti je ve velké rodině, stejně jako v každé jiné, také velmi důležité pečovat o partnerský vztah. Přestože je péče o více dětí časově velmi náročná, manželé by se měli snažit vyhradit si čas pouze sami pro sebe, aby v jejich vztahu nedošlo k vzájemnému odcizení.

1.4.4 Žena v rodině s více dětmi

„Mateřství je jednou z významných složek ženské identity, která je teoreticky vysoce ceněna, ale v realitě současné společnosti představuje spíše znevýhodnění, zejména pokud by šlo o matku více dětí“ (Vágnerová, 2007, 117).

Ženy z rodin s více dětmi se často potýkají s nepochopením svého okolí, protože velká rodina je v dnešní době spíše něčím, co vybočuje z řady. Mnohonásobní rodiče však velmi často potvrzují, že radost, kterou jim jejich děti přinášejí, má pro rodiče mnohem větší váhu, než nedostatek pochopení druhých lidí či materiální nedostatek plynoucí ze zvyšujících se nákladů, které rostou společně se zvyšujícím se počtem dětí v rodině (Labudová, 2010).

Sobotková, Rejterová a Hurníková (2011) se ve svém výzkumu zaměřily na rozdíl ve vnímání fungování rodiny, životní spokojenosti a rovnováhy práce a rodiny u mužů a žen. Podle těchto autorek jsou ženy, které mají více dětí, častěji nespokojené s nedostatkem času, který mohou věnovat svým dětem nebo trávit se svými přáteli.

U otců z rodin s více dětmi se tato nespokojenost s nedostatkem času nijak neprojevila, což si můžeme vysvětlit tím, že vícenásobné rodičovství a s ním spojená omezení pocítují silněji ženy, protože péči o děti a rodinu věnují mnohem více času.

Ženy z vícedětných rodin musejí být velice zdatné manažerky, protože jejich role vyžaduje neustálou kontrolu a organizaci chodu domácnosti. Často se musejí potýkat s úkolováním a zapojováním dalších členů rodiny do domácích prací všeho druhu. Při tom všem musí také zajistit, aby žádné z jejich dětí materiálně ani citově nestrádalo. Péče o velkou rodinu je nepochybně velice vyčerpávající, a to jak fyzicky, tak psychicky (Labudová, 2010).

Čím je v rodině více členů, tím více v rodině vzniká vztahů. Například matka, která má pět dětí a manžela, musí řešit nejenom problémy, které se týkají jejího vztahu k šesti dalším členům rodiny, ale také se od ní očekává, že se bude podílet na řešení konfliktů, které vznikají mezi dalšími jednotlivými členy rodiny, tedy například hádky mezi sourozenci, hádky mezi otcem a synem a další.

Jak už bylo výše uvedeno, lze předpokládat, že u matek z rodin s více dětmi je péče o domácnost a děti časově náročnější, než je tomu u matek z rodin s menším počtem narozených dětí. Vlivem velké časové náročnosti se tedy nejspíše snižuje i prostor pro jejich seberealizaci mimo rodinu. Je otázkou, zda ženám z velkých rodin stačí se realizovat ve vlastní rodině, anebo zda mají potřebu realizovat se i mimo ní.

2. Životní spokojenost

Životní spokojenost je jedním z pojmů nově vznikajícího psychologického směru, tzv. pozitivní psychologie. Ta si bere za cíl zkoumat a podporovat kladná témata a světlé stránky osobnosti člověka i celé společnosti. Tato témata byla až do nedávné doby v psychologii opomíjena, psychologický výzkum se v minulosti totiž soustředil spíše na negativní stránky člověka, tedy na studium konfliktů, agrese a dalších (Slezáčková, 2012).

Jelikož je pozitivní psychologie velmi mladým psychologickým směrem, zatím ještě nemáme k dispozici jednotnou definici pojmu životní spokojenost. V zahraniční odborné literatuře se v souvislosti s popisem stavu, kdy je člověku dobře, nejčastěji setkáváme s pojmy „*well-being*“, „*subjective well-being*“ a „*life satisfaction*“, přičemž české překlady těchto anglických pojmů nejsou zcela jednotné.

Pojem „*well-being*“ významově úzce souvisí s pojmem životní spokojenost, kterou můžeme podle mnohých autorů chápat jako jednu z jeho složek. V následujících kapitolách se proto nejprve zaměřím na význam pojmu „*well-being*“ a jeho spojitost s pojmem životní spokojenost. Poté se budu věnovat samotnému pojmu životní spokojenost a oblastem, které ji nějakým způsobem ovlivňují.

2.1 Životní spokojenost jako jedna ze složek „*well-being*“

Světová zdravotnická organizace WHO chápe „*well-being*“ jako důležitou charakteristiku zdraví. To je zde definováno jako: „*stav úplné tělesné, duševní a společenské pohody (well-being)*“ (WHO, 1948 in Kebza, & Šolcová, 2005, s. 12). Well-being můžeme také chápat jako součást širšího pojmu kvalita života (Levin, Chater, 1998, in Kebza, & Šolcová, 2005).

Pojem „*well-being*“ byl do českého jazyka v minulosti překládán hned několika způsoby, například jako duševní pohoda (Blatný, 2001). Kebza a Šolcová (2005) však považují za významově výstižnější český ekvivalent osobní pohoda. Pojem osobní pohoda totiž podle těchto autorů implicitně zahrnuje kromě duševní dimenze také dimenzi tělesnou a sociální. V dalším textu budu tedy vycházet z těchto autorů a užívat pojmu *osobní pohoda*.

Podle teorií mnoha autorů (např. Blatný, 2001, 2005; Diener a kol., 1999, in Blatný, 2005; Kebza & Šolcová, 2005; Lašek, 2004), ze kterých budu ve své práci dále vycházet, tvoří osobní pohodu dvě složky: kognitivní a emoční.

Kognitivní složka obsahuje vědomé zhodnocení vlastního života, životní spokojenost, spokojenost ve významných oblastech života (rodina, přátelé, zaměstnání, sociální postavení, ekonomický status) a sebehodnocení. **Emoční složka** je tvořena souhrnem nálad, emocí a afektů. Zahrnuje dlouhodobé pozitivní či negativní emoční stavy.

Kognitivní i emoční komponenty osobní pohody jsou samozřejmě vzájemně propojené a mezi sebou se ovlivňují. Složka kognitivní je s emoční těsně spojena, protože úroveň duševní pohody vyjádřena vědomým hodnocením vlastního života těsně koreluje s úrovní prožívaných emocí. Osobní pohoda je tedy dána posouzením spokojenosti se svým životem a zároveň přítomností pozitivních a nepřítomností negativních emocí (Blatný, 2005; Diener, 1984, in Blatný 2001).

Podle Kebzy a Šolcové (2005) lze osobní pohodu z psychologického hlediska zařadit mezi afekty, nálady a osobnostní rysy. Zároveň ale upozorňují na to, že v rámci posuzování osobní pohody se v daném jedinci odehrávají také hodnotící vztahy. Z toho důvodu je tedy důležité si uvědomit, že osobní pohoda obsahuje kromě složky kognitivní a emoční také **složku postojevou**.

Jak už bylo výše uvedeno, v odborné literatuře bývá vedle pojmu „*well-being*“ užíváno také pojmu „*subjective well-being*“. Ve své práci jej použil například Grob (1998, in Lašek, 2004), který je autorem Bernského dotazníku subjektivní spokojenosti. Grobova koncepce „*subjective well-being*“ obsahuje také kognitivní a emoční složku a je tedy významově velmi podobná výše popsané koncepci „*well-being*“. Bernský dotazník subjektivní spokojenosti zkoumá celkem šest oblastí, které podle tohoto autora subjektivní spokojenost tvoří. Patří mezi ně: pozitivní postoj k životu, prožívané problémy, somatické potíže, sebeúcta, depresivní nálady a radost v životě (Lašek, 2004).

I přes větší množství přístupů k pojmu „*well-being*“ či „*subjective well-being*“ se odborníci ve většině případů shodují v názoru, že se jedná o dlouhodobý emoční stav, ve kterém jedinec reflektuje spokojenost se svým životem. Osobní pohoda se vyznačuje

svou konzistentností v různých situacích a stabilitou v čase a lze ji měřit prostřednictvím jejích jednotlivých komponent (Kebza, & Šolcová, 2005).

2.2 Faktory ovlivňující životní spokojenost

Blatný (2005, 85) definuje životní spokojenost jako „*vědomé, globální hodnocení vlastního života jako celku*.“ Toto globální hodnocení vlastního života má velmi úzkou souvislost s rysy osobnosti, sebehodnocením, spokojeností v subjektivně významných oblastech života a dalšími složkami osobní pohody (Blatný, 2001, 2005; Lašek, 2004).

2.2.1 Životní spokojenost a rysy osobnosti

Struktura osobnosti je nejkonzistentnějším prediktorem subjektivní životní spokojenosti. Podle některých autorů totiž existují genetické predispozice k tomu být v životě více šťastný, či více nešťastný. Tyto predispozice jsou dány například individuálními rozdíly v temperamentu a s tím souvisejícími biochemickými komponentami nálad (např. vyplavování mozkového dopaminu). Pocity štěstí či neštěstí, které jsou konstantní alespoň po dobu deseti let, jsou způsobeny spíše genetickými faktory než objektivními událostmi, které člověk během této doby prožívá. Temperamentové charakteristiky jsou tedy z dlouhodobého hlediska spolehlivější předpovědi životní spokojenosti, než objektivní životní události (Blatný, 2005; Diener, 1999, in Lašek 2003).

Celkově lze říci, že většina autorů se shoduje na tom, že extraverti a stabilní osobnosti jsou celkově spokojenější se svým životem a mají vyšší sebehodnocení než introverti a osobnosti labilní. Extraverti mají také vyšší hladinu pozitivních emocí a větší tendenci o sobě uvádět pozitivní hodnotící výroky. Dále také pozitivněji reagují na denní zážitky a stimuly (Blatný, 2001; Lašek, 2003; Osecká, 1998). Jak ale uvádí Slezáčková (2012), prediktivní význam temperamentu s věkem klesá.

Dalšími osobnostními charakteristiky, které mohou mít vliv na osobní pohodu, tedy i životní spokojenost, jsou například Rotterovo vnitřní nebo vnější místo kontroly, přičemž můžeme říci, že lidé s vnitřním místem kontroly jsou celkově spokojenější. Dále může životní spokojenost ovlivnit také atribuční styl jedince a další (Kebza & Šolcová, 2005).

2.2.2 Životní spokojenost a sebehodnocení

Pozitivní sebehodnocení je jedním z dalších důležitých předpokladů životní spokojenosti. Korelace mezi sebehodnocením a životní spokojeností se v různých zahraničních i tuzemských výzkumech pohybuje mezi hodnotami 0.5 až 0.7 (Blatný, 2001). Sebehodnocení a životní spokojenost jsou vlastně globálním hodnocením sama sebe a svého vlastního života. Na utváření těchto globálních hodnocení se v průběhu života podílí celá řada faktorů. Velkou roli zde samozřejmě hrají nejen osobnostní (temperamentové) faktory, ale také faktory sociální. V průběhu psychického vývoje přejímáme normy od druhých lidí, na jejichž základě si vytváříme různá kritéria, podle kterých hodnotíme sami sebe i vlastní život. Při hodnocení v podstatě srovnáváme aktuální stav se stavem, který je podle norem nebo našich kritérií ideální a žádaný (Blatný, 2005).

Blatný (2005) provedl výzkum, ve kterém se zaměřil na vztah sebehodnocení a životní spokojenosti k osobnostním charakteristikám. Vycházel přitom z tzv. pětifaktorového modelu osobnosti, který obsahuje neuroticismus, extraverci, otevřenost novým zkušenostem, přívětivost a svědomitost. Zjistil, že sebehodnocení a životní spokojenost mají shodný vztah především k emoční stabilitě, extraverci a svědomitosti. Naopak se liší ve vztahu k přívětivosti. Přívětivost bývá většinou podmínkou životní spokojenosti, což však neplatí pro vysoké sebehodnocení. Životní spokojenost je narozdíl od vysokého sebehodnocení spojena s afiliativními charakteristikami, kdežto lidé s velmi vysokým sebehodnocením bývají někdy charakterizováni jako dominantní a s nízkou citlivostí k druhým lidem.

Přestože je vztah mezi životní spokojeností a sebehodnocením velmi blízký, nelze tyto dvě kognitivní složky osobní pohody zaměňovat, a to z toho důvodu, že vždy můžeme identifikovat osoby, které jsou spokojené sami se sebou, nikoli však se svým životem. To lze vysvětlit tím, že některé životní podmínky mohou být dány vnějšími okolnostmi a nejsou tedy závislé na mínění, které si o sobě člověk vytvořil (Blatný, 2001, 2005).

2.2.3 Životní spokojenost a vybrané demografické faktory

Celkově se dá říci, že demografické faktory, kterými jsou například věk, pohlaví nebo vzdělání, nemají na životní spokojenost příliš velký vliv. I přesto byl v některých výzkumech vliv těchto faktorů prokázán.

Hamplová (2004) ve své sociologické studii uvádí, že z dat získaných z výzkumného šetření ISBN v roce 2002 vyplývá, že se s rostoucím vzděláním mírně zvyšuje průměrná životní spokojenost, rozdíl však nebyl statisticky významný.

Co se týče věku, bylo v této sociologické studii u českého souboru prokázáno, že s rostoucím věkem klesá životní spokojenost, což nejspíše souvisí se zhoršujícím se fyzickým zdravím, zhoršenou ekonomickou situací a zvýšeným rizikem sociální izolace. Někteří autoři však ve svých výzkumech zjistili, že životní spokojenost kopíruje tvar velkého písmene „U“. Po dosažení maxima v rané dospělosti životní spokojenost s věkem klesá, ale kolem čtyřicátého roku života se opět začne pomalu zvyšovat. V případě pohlaví nebylo prokázáno, že by významným způsobem ovlivňovalo životní spokojenost (např. Lacey a kol., 2006 in Slezáčková, 2012; Slezáčková, 2012).

2.2.4 Životní spokojenost a subjektivně významné oblasti života

Mezi subjektivně významné oblasti života můžeme zařadit rodinu, přátele, zaměstnání, sociální postavení a ekonomický status (Blatný, 2005). Podle Dotazníku životní spokojenosti (Rodný, & Rodná, 2001) jsou pro posouzení životní spokojenosti stěžejní tyto oblasti: rodina, manželství, vztah k dětem, práce a zaměstnání, finanční situace, volný čas, zdraví, bydlení, sexualita a vztah k blízkým lidem. Podobné oblasti života bere ve vztahu k životní spokojenosti v úvahu také Hnilica (2004, 193), který definuje celkovou spokojenost se životem jako „*lineární aditivní funkci spokojenosti v jednotlivých oblastech, k nimž patří rodina, přátelé, sousedé, práce, zdraví atd.*“

V dalších podkapitolách se některé z těchto oblastí pokusím popsat a ukázat, jaký mají vliv na životní spokojenost člověka.

2.2.4.1 Rodina ve vztahu k životní spokojenosti

Výsledky výzkumné studie Hamplové (2004) naznačují, že spokojenost s rodinným životem výrazně ovlivňuje životní spokojenost, a to bez rozdílu u obou pohlaví.

Manželství

Celá řada studií naznačuje, že jedním z důležitých faktorů životní spokojenosti je rodinný stav. Bylo zjištěno, že vdané ženy a ženatí muži jsou celkově spokojenější se svým životem, než je tomu u lidí žijících v nesezdaném soužití nebo u lidí rozvedených. Bylo také zjištěno, že tito lidé méně často trpí úzkostmi, depresemi a dalšími psychickými problémy (Hamplová, 2004).

Hamplová (2004) také zjistila, že u českých mužů se životní spokojenost nijak neliší, pokud žijí sezdání nebo v nesezdaném soužití. Hlavní je pro ně přítomnost partnerky ve společné domácnosti. O českých ženách však platí, že prožívají vyšší míru životní spokojenosti, když jsou vdané.

Život v manželství přináší uspokojení potřeby intimního emočního soužití a potřeby sexuální. To nejvýznamnější a nejdůležitější, co si mohou partneři vzájemně dávat, je emocionální opora, která je velmi důležitá při zvládání životních těžkostí a zvyšuje pocit vlastní hodnoty (Langmajer, & Krejčířová, 2006; Slezáčková, 2012).

Život v manželství také často souvisí se zdravějším životním stylem. Manželé se vzájemně hlídají a snaží se eliminovat nezdravé způsoby chování, vzájemně se podporují v preventivních prohlídkách a poskytují si péči a podporu. Život v manželství dále souvisí s vyšším životním standardem, a to hlavně díky společnému hospodaření s financemi a sdílení příjmů a výdajů. Manželé za sebe také přebírají ekonomickou odpovědnost v případě, že jeden z nich ztratí zaměstnání nebo onemocní (Kebza & Šolcová, 2005; Slezáčková, 2012).

Děti

Podle výsledků dánských psychologů, kteří studovali tisíce manželských párů, vyšlo najevo, že narození prvního dítěte udělá šťastnější spíše ženu, totéž však nelze říci o muži. Příchod dalších dětí pak snižuje emocionální složku štěstí a životní spokojenosti u obou partnerů (Slezáčková, 2012). Je ale důležité si uvědomit, že životní spokojenost není synonymem ke štěstí. Jak píše Matějček (1986), i starosti plynoucí z rodičovství mohou souviset s pocitem naplnění a smysluplností našeho života.

Autoři českého překladu Dotazníku životní spokojenosti Rodný, Rodná (2001) uvádějí, že lidé s vysokou životní spokojeností hodnotí vztah ke svým dětem celkově pozitivně, přičemž berou v úvahu to, jak se svými dětmi vycházejí, jak si jich děti váží, jakou námahu a jaké náklady ve vztahu k nim vydávají, jakou radost jim děti přinášejí a jaké společné aktivity se svými dětmi prožívají.

2.2.4.2 Práce a zaměstnání ve vztahu k životní spokojenosti

Nedá se říci, že by práce patřila k hlavním faktorům ovlivňujícím životní spokojenost. Míra toho, jak moc ji ovlivňuje, souvisí samozřejmě s tím, jak důležitá práce pro konkrétního člověka je (Hamplová, 2004). Z výzkumu Amy Wrzeniewski

(2003, in Slezáčková, 2012) bylo zjištěno, že ti lidé, kteří berou práci jako své poslání, prožívají také vyšší míru životní spokojenosti.

Ze studie Hamplové (2004) vyplývá, že vliv práce na celkovou životní spokojenost je nižší, než vliv spokojenosti s rodinou. Tyto dva faktory jsou spolu ale výrazně propojené. Lidé, kteří jsou spokojeni s prací, bývají většinou spokojeni i s rodinným životem, přestože by se mohlo zdát, že práce jim spíše ubírá čas na rodinu a děti. Ta může mít naopak kladný vliv na soukromý život. Nabízí totiž odreagování, uspokojení potřeby seberealizace a samozřejmě také zajišťuje příjem financí, které jsou nezbytné pro chod domácnosti a kvalitu rodinného života (Greenhaus, & Singh, 2004, in Sedláčková, 2012).

2.2.4.3 Finanční situace ve vztahu k životní spokojenosti

Jak uvádí Slezáčková (2012), z výsledků mnoha výzkumů vyplývá, že peníze hrají důležitou roli ve vnímání naší životní spokojenosti. Nelze však samozřejmě říci, že by nám peníze mohly zaručit vysokou míru životní spokojenosti. Prokazatelně ale zvyšují míru životní spokojenosti zejména tehdy, jsou-li využity jako prostředek k získání pozitivních zážitků a zkušeností (např. cestování).

Ze současných výzkumů také vyplývá, že lidé žijící v bohatých státech jsou celkově šťastnější. Nejvyšší míra životní spokojenosti byla zjištěna v Dánsku, Švédsku a Nizozemí. Ekonomická úroveň země je jedním ze silných prediktorů životní spokojenosti místních obyvatel (Dienre, & Biswas-Diener, 2008, in Slezáčková, 2012). To ale samozřejmě neznamená, že by chudý člověk musel být nutně nešťastný, jelikož na životní spokojenosti se podílí celá řada dalších faktorů, jakými jsou například vřelé mezilidské vztahy a hluboká víra, které jsou schopny kompenzovat i chronický nedostatek financí. Peníze jsou tedy spíše prostředkem, který může napomoci vyšší míře životní spokojenosti, ale rozhodně ji nemohou zaručit (Slezáčková, 2012).

2.2.4.4 Zdravotní stav ve vztahu k životní spokojenosti

Existuje mnoho vědeckých důkazů, které prokázaly, že subjektivní pocit štěstí a životní spokojenost ovlivňuje naše zdraví. V mnoha zahraničních výzkumech bylo opakovaně potvrzeno, že lidé s nízkou mírou životní spokojenosti častěji vyhledávají lékařskou pomoc či psychoterapii. Naopak lidé s vyšší mírou životní spokojenosti s menší pravděpodobností onemocní. Bylo prokázáno, že lidé, kteří prožívají více

kladných emocí, jsou méně náchylní k onemocnění a v případě onemocnění vykazují méně příznaků. Existuje tedy provázanost mezi životní spokojeností a subjektivně vnímanými somatickými obtížemi (Rodný, & Rodná, 2001, Slezáčková, 2012).

2.2.4.5 Životní spokojenost a spiritualita

Vocetková (2007) upozorňuje na to, že tzv. vnitřní zdroje životní spokojenosti, mezi které patří také spiritualita, jsou pro jedince důležitější než vnější zdroje, kterými jsou například finance. Vnitřní zdroje je totiž možno využít pro získání vnějších zdrojů, kdežto vnější zdroje nám k získání vnitřních zdrojů životní spokojenosti pomohou jen těžko.

Spiritualita či příslušnost k nějakému náboženství může mít velký význam při zvládání náročných životních událostí, kterými mohou být například manželské nebo rodinné krize, rodinné tragédie, blížící se smrt blízkého člověka a další. Důležité je, že zúčastněným jedincům dává víra v Boha odpověď na to, proč se věci dějí, tak jak se dějí, přináší naději, útěchu a oporu. V případě blížící se smrti dává člověku víra naději v posmrtný život, jedinec tedy nemusí smrt vnímat jako něco konečného, ale pouze jako předěl mezi něčím starým a novým, lepším, což mu může v rozhodující chvíli přinášet velkou útěchu (Vocetková, 2007).

Psychologové zabývající se touto problematikou dospěli k názoru, že věřící lidé jsou celkově šťastnější a spokojenější než lidé nevěřící. Z výzkumů také vyplynulo, že praktikující věřící jsou celkově zdravější a tolerantnější k druhým lidem. Víra jim napomáhá v jejich vnitřním rozvoji a díky ní se také lépe orientují v morálních hodnotách. Spokojenost plynoucí z aktivního duchovního života může také souviset se sociální oporou, kterou praktikující věřící mají ve svém společenství nebo farnosti (Slezáčková, 2012).

Jak uvádí Slezáčková (2012, 158), „*víra nám také může pomoci získat a udržet si větší důvěru v sama sebe, ve druhé lidi i dobro světa a významně napomáhá dosažení pocitu štěstí a spokojenosti.*“

EMPIRICKÁ ČÁST

3. Metodologický rámec

3.1 Cíl výzkumu

Cílem mého výzkumného projektu je popsat specifika života matek ve vícedětných rodinách a postihnout hlavní zdroje jejich životní spokojenosti.

V teoretické části jsem popsala několik faktorů, které mohou ovlivňovat životní spokojenost. Protože by ale nebylo možné kvalitativně postihnout sebehodnocení či rysy osobnosti, v rozhovorech jsem se zaměřila především na tzv. subjektivně významné oblasti života, které jsou jedním z významných faktorů ovlivňujících životní spokojenost.

3.2 Výzkumné otázky

Základní výzkumné otázky:

- Jaká jsou specifika života žen ve vícedětných rodinách ?
- Jaké jsou hlavní zdroje životní spokojenosti těchto žen?

Vedlejší výzkumné otázky:

- Co ovlivnilo ženy v rozhodnutí mít takto početnou rodinu a jak na jejich rozhodnutí reaguje okolí?

3.3 Typ výzkumu

V empirické části jsem se rozhodla zaměřit na oblast, která zatím podle mně dostupných zdrojů nebyla předmětem žádného empirického zkoumání. Z důvodu získání co největšího počtu informací jsem se rozhodla pro kvalitativní přístup. Jako design výzkumu jsem zvolila mnohonásobnou případovou studii (Yin, 1994 in Handl, 2005), jejímž výstupem by měla být deskripce specifik života žen ve vícedětných rodinách a jejich vnímání životní spokojenosti, a to s důrazem na subjektivně významné oblasti jejich života.

3.4 Výzkumný soubor

Jelikož jsem jako design výzkumu zvolila mnohonásobnou případovou studii, je nejprve nutné definovat jednotlivý případ. Případem je v mé studii myšlena žena české národnosti žijící v úplné rodině, jež má čtyři a více dětí, přičemž alespoň čtyři z nich žijí s rodiči ve společné domácnosti nebo jsou na rodičích finančně závislé. Přestože lze za vícedětnou rodinu označit již rodinu se třemi dětmi, považovala jsem za přínosnější do svého vzorku vybrat ženy z rodin s alespoň čtyřmi dětmi, a to proto, že takto početných rodin je v populaci výrazně méně, pouze 1,4 % (MPSV, 2005). Myslím si totiž, že z výpovědí matek z rodin se čtyřmi a více dětmi bude snadnější odhadnout určitá specifika vyskytující se pouze ve velmi početných rodinách. Zároveň jsem do svého vzorku záměrně vybírala pouze ženy české národnosti. Jak už bylo výše uvedeno, zejména mezi romskými ženami je narození dětí vyššího pořadí velmi časté. Způsob života těchto žen je však často velmi specifický a odlišný od způsobu života majoritní společnosti, proto by si zasloužil vlastní výzkum.

3.4.1 Výběr výzkumného souboru

Pro výběr výzkumného souboru jsem využila nepravděpodobnostní metodu prostého záměrného výběru (Miovský, 2006). Oslovila jsem přátele ve svém okolí, zda neznají nějaké ženy z vícedětných rodin. Potenciální respondentky jsem poté ve stručném e-mailu, který obsahoval základní informace o mé práci, požádala o spolupráci na výzkumu. Pouze jednu z žen, kterou jsem kontaktovala, jsem zběžně znala. Záměrně jsem neoslovovala ženy ve svém okolí, a to z důvodu zajištění větší anonymity respondentek.

3.4.2 Charakteristika výzkumného souboru

Všechny ženy z výzkumného souboru mají čtyři nebo pět dětí (viz. příloha 1), přičemž alespoň čtyři z nich žijí s rodiči ve společné domácnosti nebo jsou na rodičích finančně závislé. Věk dětí respondentek se pohybuje od 1 roku do 25 let (viz. příloha 2). Všechny ženy jsou vysokoškolsky vzdělané nebo vysokou školu právě dokončují, a to i přesto, že ze statistik vyplývá, že s vyšším vzděláním klesá počet narozených dětí vyššího pořadí. Jsem si proto vědoma toho, že vzhledem k výše popsaným faktorům, které ovlivňují narození dětí vyššího pořadí, je můj vzorek netypický. Několik žen z výzkumného vzorku mě však odkazovalo na své kamarádky,

taktéž matky čtyř a více dětí, které byly rovněž vysokoškolsky vzdělané. Nemyslím si tedy, že by vysokoškolské vzdělání u matek čtyř a více dětí bylo něčím ojedinělým.

3.5 Použité techniky sběru dat

Pro získání kvalitativních dat jsem využila metody polostrukturovaného interview (Miovský, 2006). Délka provedených rozhovorů se pohybovala mezi 45 až 90 minutami. Výhodou polostrukturovaného rozhovoru je možnost upravovat otázky vzhledem k dané situaci. Výzkumník má také možnost používat inquiry, díky nimž se může ujistit, že správně pochopil výpověď respondenta. Také je v průběhu rozhovoru možné klást různé doplňující otázky, tak aby výzkumník o daném tématu získal co možná nejvíce potřebných informací.

3.5.1 Jádru interview

Před zahájením samotných rozhovorů jsem si připravila tzv. jádro interview (Miovský, 2006), tedy okruhy témat a otázek, kterým se budu v rozhovorech věnovat. V úvodu rozhovorů jsem se zaměřila na motivy, jež vedly ženu k založení rodiny. Dále pak na subjektivně vnímané výhody a nevýhody života ve velké rodině. Abych se dozvěděla co nejvíce o životě žen ve vícedětných rodinách, dotazovala jsem se respondentek na chod a fungování jejich domácností. V další části rozhovoru jsem se zaměřila na okruhy dotýkající se tzv. subjektivně vnímaných oblastí života, tedy na finanční situaci rodiny, vztah k dětem, partnerský vztah, vztah k práci, volný čas a spiritualitu.

3.5.2 Etické aspekty výzkumu

Všechny respondentky byly předem obeznámeny s tím, že rozhovor bude proveden zcela anonymně a pouze s jejich souhlasem bude zaznamenán na diktafon a posléze přepsán do textové podoby. Zároveň jsem respondentky seznámila s tím, že jeho úryvky budou použity v textu bakalářské práce. Všechny identifikační údaje, jakými jsou jména a názvy měst či firem, byly při přepisu rozhovorů změněny tak, aby respondentky nebylo možné identifikovat. Také křestní jména respondentek uvedené v textu jsou smyšlená.

3.5.3 Analýza dat

Pro analýzu dat jsem využila kódovací program MAXQDA 2007. Získané zvukové nahrávky jsem přepsala do textového podoby a poté převedla do kódovacího programu. Nejprve jsem technikou otevřeného kódování vytvářela ze segmentů jednotlivých textů kategorie a subkategorie (viz. příloha 3). Poté jsem použila techniku axiální kódování, při kterém jsem jednotlivé kódy, subkategorie a kategorie vytvořené v otevřeném kódování znovu slučovala a přeskupovala podle logických tématických celků a vytvořila tak výsledné kategorie a subkategorie (viz. příloha 4), které jsou podrobně popsány v následující kapitole.

4. Výzkumná zjištění a interpretace výsledků

4.1 Velikost rodiny

V první části popíši důvody, které vedly respondentky k rozhodnutí mít takto početnou rodinu. Zároveň se zaměřím na to, jakým způsobem na velikost jejich rodiny reaguje blízké i široké okolí, jak na ženy tyto reakce působí a jak se s nimi vyrovnávají.

4.1.1 Motivy pro založení velké rodiny

Všechny respondentky uvedly, že už v dětství nebo dospívání uvažovaly nebo snily o tom, že jednou budou mít velkou rodinu. Kromě Cecílie vyrostly všechny ženy pouze s jedním sourozencem. Přestože většina z respondentek uvedla, že některé z dětí nebyly plánované, ani jedna neprojevila přání mít dětí méně, než ve skutečnosti má.

„No tak já jsem vždycky tak nějak chtěla větší rodinu, ty čtyři děti jsem říkala, že bych chtěla. Tak jsme to asi nějak neplánovali extra, zvlášť u toho posledního, ten se narodil teda dřív, než bych třeba chtěla, ale teď jsem za to i ráda, že jsou takhle při sobě, byť je to v něčem náročnější. No, přijdou mi ty čtyři děti tak jako dobrý“ (Barbora).

„No neplánovali jsme takhle početnou rodinu, ale potom v průběhu, jak jsme vlastně děti měli, tak pro nás nebyly žádný problém, naopak nás to obohacovalo, takže i když potom vlastně, zvlášť teda ty poslední dvě těhotenství, to už opravdu jsme teda neplánovali, tak jsme byli velmi rádi“ (Eva).

Respondentky Barbora i Daniela uvedly, že chtěly svým dětem dopřát to, co samy jako malé nezažily, obě totiž vyrostly pouze s jedním sourozencem. Cecílii, která vyrůstala se svými třemi sourozenci a jejíž rodiče měli také více sourozenců, připadalo mít více dětí naprosto přirozené. Navíc připouští, že ji nejspíše ovlivnilo také společenství věřících rodin, ve kterém se odmala pohybovala a kde bylo naprosto běžné mít více dětí.

Zbylé respondentky neuvedly, že by je v rozhodnutí mít více dětí nějakým způsobem ovlivnilo jejich náboženské vyznání. Lze se ale domnívat, že přestože si to ženy neuvědomují, náboženské vyznání do jisté míry ovlivňuje jejich životní hodnoty a postoje. Všechny respondentky například odmítají umělé přerušování těhotenství. Pouze

jedna z respondentek uvedla, že by o potratu uvažovala v případě vážného postižení plodu. Svá neplánovaná těhotenství respondentky možná právě proto nevnímaly jako „katastrofu“, ale prostě jej přijaly jako jakési řízení Boha či osudu.

Všechny respondentky se shodly na tom, že mít děti považují za naprosto přirozenou součást života. Daniela i Alena uvedly, že mít děti je podle jejich názoru přirozeným vývojem partnerského vztahu, který by se v opačném případě nejspíše rozpadl. Negativně hodnotí to, pokud některé páry příchod dětí odkládají nebo úplně odmítají.

„Mně připadá, že to jakoby k tomu životu prostě patří... Že jako co by člověk dělal jinýho, než měl děti. Má partnera, s ním sex, takže zákonitě prostě to jako k tomu patří...Když potom slyším furt lidi říkat, jestli už jsou zralý nebo nejsou zralý, nebo kolik dětí, jak to plánujou a kdy to dítě budou mít, tak už mám pocit, že to je něco, co by mělo být součástí toho života. To k tomu patří. Zase si prostě jako nedokážu představit, že bysme spolu deset let žili a neměli děti. To mám pocit, že pak už ten vztah je potom už stejně vyčerpanej“ (Alena).

4.1.2 Reakce blízkého i širšího okolí na velikost rodiny

Reakce širšího okolí na velikost rodiny jsou různé, od vysloveně pozitivních reakcí plných obdivu, které podle slov respondentek převažují, až po reakce vysloveně negativní, se kterými se setkala pouze Barbora.

„Občas propadám těm myšlenkám, že nejsem dobrá matka, když se najdou lidi, kteří vyloženě, já nevím, jestli si v tom nějak libujou, ale dávaj najevo, že prostě to nezvládáme a já nevím co. Tak to je pak blbý, to člověk jako si řekne, že si toho nebude všímat, ale tak přece jenom se ho to dotkne“ (Barbora).

„Tak jakoby, teďko, když už těch pět dětí máme, tak je to samozřejmě jako spíš jakoby taková velká devíza, protože všem je to sympatický, jako že všichni to obdivují, jo, takže teď bych řekla, že to je jako plus“ (Alena).

Kromě Cecílie se však překvapivě všechny respondentky setkaly s negativními a velmi nepříjemnými reakcemi blízké rodiny, zejména pak vlastních či partnerových rodičů. Dokonce se několik respondentek muselo vypořádat s tím, že je jejich či manželova matka přesvědčovala k umělému ukončení těhotenství, což respondentky označily za nepochopitelné.

„Ta reakce byla taková jako hodně špatná, negativní. Takže pak už jsme všechny těhotenství, já jsem byla hodně dlouho štíhlá, tak všechny těhotenství jsme oznamovali ve chvíli, kdy už jako nebylo cesty, že by babička na nás tlačila, že už prostě věděla, že bysme se, i kdyby to bylo možný, stejně nenechali, ale stejně by nás do toho nutila, takže tam už jsme to řešili takhle...“ (Eva).

„Takže babička, ta se nad tím pozastavovala už když jsme čekali toho třetího. Ta se jako divila. A ještě spíš jako ovlivňovala, že to nemusí bejt, že v dnešní době můžu třeba jít na potrat“ (Dana).

Samotní partneři respondentek se k počtu dětí stavěli různě. Cecílie, Daniela i Alena uvedly, že pokud by bylo pouze na rozhodnutí jejich partnerů, nejspíše by měli dětí méně. Zejména Daniela a Alena zdůraznily, že jejím partnerům nějakou dobu trvalo, než se s příchodem předem neplánovaných potomků vyrovnali.

4.2 Specifika života ženy ve vícedětné rodině

V této části se pokusím popsat specifika života respondentek, zaměřím se na fungování domácnosti a čas, který mohou věnovat svým dětem.

4.2.1 Chod domácnosti

Čím více žije v domácnosti lidí, tím je podle respondentek těžší udržet v domácnosti pořádek. Některé respondentky dokonce uvedly, že je práce v domácnosti vysloveně nebaví a vykonávají ji pouze jako nutnost. Všechny ženy se shodly na tom, že je pro ně nejdůležitější, aby byla domácnost funkční. Od sebe ani od dalších členů rodiny nevyžadují, aby bylo neustále precizně uklizeno, což při tolika členech ani není možné.

„Já nejsem takovej ten typ, že by muselo bejt všechno tak nacíděný, že někde leží nějaký hadr, to taky moc neřeším. Tak vždycky o víkendu to uklidím lépe a přes týden spíš tak posbírám to, co se tam válí, aby se tam neválelo, ale zase to nemusí bejt úplně nacíděný, no...“ (Daniela).

Respondentky nemají pocit, že by musely vykonávat všechny domácí práce samy. Na chodu domácnosti či pracích okolo domu se ve většině případů významnou mírou podílí také jejich manžel a děti. Velmi náročným a stresujícím úkolem, který spočívá pouze na respondentkách, je organizace chodu domácnosti, tedy úkolování jednotlivých

členů rodiny a kontrolování toho, zda každý udělal to, co udělat měl. Pokud jsou ženy z nějakého důvodu delší dobu mimo domácnost, jejich systém se hroutí a domácnost nefunguje tak, jak má. Dále je pro respondenty velmi náročné zkoordinovat aktivity všech svých potomků tak, aby zapadaly do časového harmonogramu rodiny.

„Na mně je ta koordinace toho a když já nefunguju, tak v podstatě se mi bortí celý ten koordinační systém, protože oni taky nefungují. Nemyslím si, že je třeba, abych práskala bičem a honila je, ale přesto je nutný, abych byla poblíž“ (Cecílie).

4.2.2 Čas, který žena může věnovat jednotlivým dětem

Respondentky upozorňují na to, že s rostoucím počtem dětí klesá prostor a čas na to, věnovat se individuálně jednotlivým dětem, což může být pro tyto ženy dalším zdrojem stresu. Alena, Barbora i Cecílie se shodly na tom, že velmi náročné jsou zejména situace, kdy se u jejich potomků sejde více problémů najednou a žena musí sama určit, kterému dítěti dá přednost.

„Horší je, když jsou nějaký problémy, nebo starosti se školou, tak pak je toho hodně. Když se má s každým dítětem jako řešit něco individuálně, tak to by se jako člověk rozkrájel“ (Barbora).

„Ten stres a nedostatek času a ty situace, který to jakoby přináší... jako třeba malej si rozsekl hlavu nedávno, prostě pořád nějaký takový malý krize... tohle jakoby přispívá i k velké zátěži“ (Alena).

Alena také upozorňuje na to, že pokud jsou mezi sourozenci děti, které vyžadují více pozornosti svých rodičů, mohou tím ostatní sourozenci strádat.

„Není moc času na ty starší děti...vlastně jak jsou pořád ty miminka a tak, tak já jsem jima neustále vlastně zaměstnaná, protože přece jenom jakoby potřebují nějakou takovou péči, takže prostě jako na ty starší úplně moc času není“, „no, takže to samozřejmě jako ta pozornost těch rodičů je prostě, je jí málo. Tak věřím, že ty sourozenci to nějak jakoby vynahrazují“ (Alena).

Cecílie se snaží společně s manželem plánovitě věnovat pozornost každému ze svých dětí, protože to považují za naprosto nezbytné. Pravidelně každý večer společně vyslechnou všechny své potomky, aby zjistili, jestli je něco netrápí.

Respondentka Barbora si naopak uvědomuje, že přestože jsou pro ni její děti velmi důležité, musí se soustředit i sama na sebe a na svou seberealizaci.

„Já si zase na druhou říkám, že člověk není na světě zas jenom kvůli těm dětem a že to taky není úplně jistý, že ty děti potřebujou vyloženě to maximum od toho rodiče, že se to prostě musí tak nějak občas i nechat...že se to vytríbí a oni si zase najdou nějakou cestu. Ale člověk zas aby byl sám se sebou spokojený, tak si musí jít i po těch svých věcech, aby ho to úplně nevyšťavilo“ (Barbora).

Respondentky Daniela a Eva, které už mají děti poněkud starší, nemají pocit, že by od nich jejich potomci v současnosti vyžadovali zvláštní pozornost. Pokud by ale některé z nich potřebovalo pomoci či podpořit při řešení nějakých osobních problémů, jsou mu vždy k dispozici.

4.2.3 Děti jako zdroj stresu

Zejména respondentky Alena a Barbora, které mají děti ještě velmi malé, zažívají ve vztahu k dětem a péči o domácnost poměrně hodně stresu a psychické zátěže.

„No je to jako velikej stres. Takhle jak jsou dost po sobě, tak jakoby ten stres je fakt velkej, toho řevu a práce a mezi sebou se hašteřej...“, „jakože někdy se zdá, že vlastně zbyde jenom taková ta pruda, jenom takový to, že člověk jim jenom říká, že tohle nemají dělat a tohle zase mají dělat a že vlastně má pak člověk pocit, že jenom otravujou a tak. Takže to samozřejmě zažívám. A vím, že prostě párkrát jakoby v nějakých krizích, kdy toho na mě bylo moc, jsem si prostě říkala, ach bože, já prostě chci, aby to někdo vzal chvíli za mě, prostě, že už jako se nemůžu prostě zvednout a jít jako dělat... Ale tak to bylo třikrát za tu celou dobu, jakože jsem měla takovej pocit, úplně jako, ach bože, všechno to vzdát, aby aspoň tejden to prostě dělal někdo všechno místo mě, tu starost“ (Alena).

Daniela i Cecílie, které už mají děti starší, uvedly, že se o své potomky často strachují a je pro ně velmi stresující, když některé z jejich dětí například samo řídí auto, nebo se jde večer někam bavit.

„Z toho já mám prostě největší trauma a depresi, aby někde prostě nepřišli k nějaký úhoně, aby se jim něco nestalo“ (Daniela).

„A takový to napětí, aby se někomu něco nestalo, maličko to tam vždycky mám, jako v podtextu“ (Cecílie).

Respondentky také často zmiňovaly obavy o budoucnost svých dětí. Strachují se zejména o to, aby si jejich děti našly dobré životní partnery a aby našly slušné profesní uplatnění. Respondentka Alena také zmiňuje obavy o to, aby hezký vztah mezi ní a dětmi přetrval i v dospělosti. Sama v rozhovoru zmínila problematický vztah ke svým vlastním rodičům, ze kterého tyto obavy nejspíše pramení.

4.2.4 Výhody sourozenecké skupiny

Respondentky jsou přesvědčené, že život v sourozenecké skupině je pro jejich děti velice přínosný. Zároveň oceňují to, že jsou děti v mnoha směrech soběstačné, čímž svým matkám ušetří čas a v některých případech i usnadní výchovu. Sourozenci společně tráví velmi mnoho času, hrají si, učí se spolupracovat i soutěžit, vymýšlejí různé společné aktivity a jeden od druhého se učí mnohým dovednostem. Ti starší dávají pozor na mladší a díky tomu se učí být zodpovědní.

Respondentky dále považují za velmi přínosné to, že se mezi sebou musí jednotliví sourozenci porovnat a najít si své místo a postavení v rodině. Vzhledem k tomu, že má vícedětná rodina vyšší finanční náklady, nemohou rodiče svým jednotlivým dětem dopřát totéž, jako kdyby jich měli méně. Díky tomu se podle respondentek jejich děti učí také skromnosti.

„Mně přijde obrovská výhoda to, že jsou ty děti čtyři, tak oni spoustu těch věcí se učí vzájemně od sebe. Ty mladší od těch starších. Že člověk to, co prošel s tím prvním, tak nemusí už procházet jednotlivě s těma mladšíma. Takže to je obrovská úleva“
(Barbora).

4.3 Zdroje životní spokojenosti

V této části se zaměřím na hlavní zdroje životní spokojenosti, které respondentky v rozhovorech zmiňovaly.

4.3.1 Finanční situace jako zdroj životní spokojenosti

Respondentky se shodly na tom, že zajistit početnou rodinu je finančně náročnější. Vicedětná rodina spotřebuje velké množství potravin, nevejde se do malého bytu ani do pětimístného auta. Všechny ženy uvedly, že jejich spoluúčast na financování rodiny je nezbytná. Kromě respondentky Barbory, jejíž rodina splácí vysokou hypotéku, ale neuvedla žádná z respondentek, že by se její rodina nacházela ve finanční tísní.

„Když si člověk nemůže úplně dovolit to, na co byl zvyklej před tím, než měl rodinu, než měl děti, to je taková ta vysoce nastavená laťka a člověk jako hrozně nerad jde zpátky, že jo. Tak zase na druhou stranu máme tu vizi, že jednou to bude lepší (smích). No, není to úplně tragický, ale vždycky by to mohlo být lepší. Ale není to asi ten důvod, kvůli čemu bych byla úplně nešťastná“ (Barbora).

„No mohlo by to být určitě lepší, ale nemůžu si vůbec stěžovat. Opravdu, pořád se máme jako, až bych řekla nadstandardně“ (Eva).

Respondentky vyslovily obavy o to, jakým způsobem budou schopné financovat studium svých dětí, zejména v případě, že jich bude studovat více najednou.

„Nevím, kde budou bydlet. Nejsme schopni zajistit čtyřem dětem bydlení...Takže důležité je, aby dostudovali to, co je potřeba dostudovat, byli schopni si najít práci, vydělat si a postavit se na vlastní nohy“ (Cecilie).

Eva, jejíž dvě dcery v současnosti studují na vysoké škole, uvedla, že pokud by se z nějakého důvodu nemohla podílet na rodinném rozpočtu, bylo by to pro její rodinu velice problematické.

„Těžký opravdu by to bylo, kdyby jeden z nás nemohl vydělávat. Tak tím, že jsou děti na studiích, tak vlastně to, co já vydělám, tak to jde na ty studie všechno. Takže manžel zase zajišťuje všechny ty ostatní praktické věci“ (Eva).

Respondentky Alena, Daniela i Eva jsou s finanční situací své rodiny více méně spokojené. Cecilie a Barbora uvedly, že finance jejich život ovlivňují v tom smyslu, že

si jako rodina některé věci nemohou dovolit. Celkově jsem ale z výpovědí respondentek nabyla dojmu, že větší finanční náklady své rodiny považují za samozřejmost a přirozenou součást života vícedětné rodiny a nijak zvlášť se jejich nedostatkem netrápí.

4.3.2 Rodina jako zdroj životní spokojenost

Všechny respondentky uvádějí, že opravdu velké potěšení jim přinášejí aktivity, kterých se účastní společně všichni členové rodiny. Mají radost z toho, že s nimi jejich děti dobrovolně a rády tráví čas. Svou rodinu popisují jako „velkou partu“, „tým“ nebo „komunitu“. Oceňují také například to, že jako rodina jsou dost početní na to, aby mohli sestavit sportovní týmy, či hudební skupinu. Cecílie také zdůrazňuje význam vzájemné podpory, kterou si jednotliví členové poskytují.

„Vždycky když se sejdem, tak si říkáme, na koho je potřeba zrovna myslet..takže si myslím, že taková ta podpora těch ostatních, že to je strašně fajn...to je dobrý, takovej tým za sebou“ (Cecílie).

4.3.2.1 Děti jako zdroj životní spokojenosti

Respondentky se shodly na tom, že rodičovství považují za něco úžasného, co velmi obohatilo jejich životy. Ani jedna z nich neoznačila vztah k nějakému ze svých dětí za vysloveně problematický či nefunkční. Všechny ženy uvedly, že je pro ně velmi důležité vědomí toho, že je jejich děti mají rády a respektují je. Velmi se těší ze společnosti svých dětí, z jejich pokroků a úspěchů. Je pro ně velmi obohacující sledovat, jak jejich potomci duševně vyspívají a jak se formují jejich osobnosti. Respondentky také oceňují jedinečnost každého svého potomka, čímž vnáší do rodiny něco úplně nového a unikátního.

„No tak když člověk vidí, jak postupně rostou, jak se prostě formují, jaký mají občas názory úžasný, co dovedou...že to je takový jako samo o sobě ta hodnota, že tady vyrůstají další čtyři lidi“ (Barbora).

„Prostě je to takový naplnění toho života úplně jiný, člověk nemá jakoby starosti s tím, jak se sám zabavit nebo jak by si to užil, protože prostě se musí starat o ty děti a je to důležité... a pak zase s těma dětma je spousta radosti, tak si myslím, že to je nejvíc ty děti prostě. Že to je nejvíc a kdo je nemá, že vždycky jednou na to přijde, že to byla chyba, že si ty děti nepořídil“ (Daniela).

„Je hezký mít hodně dětí, je to hezký, ale je to velká zodpovědnost, je to hodně práce, ale zase to přinese hodně radosti, hodně požehnání v tom, že třeba spoustu věcí, který já bych nevěděla jak vyřešit, tak oni ty děcka mi pomůžou, fakt jako. Člověk dává jim a oni strašně moc dávají i nám“ (Cecilie).

„Když se vás někdo zeptá: jste bohatí? Tak pro nás tohleto je bohatství. Tohleto je na prvním místě ty děti. Ne peníze, ne krásný dům, vzdělání, kariéra, nebo cokoli... Pro nás je největší bohatství, už když byly malinké ty děti, tak nás to nejvíc jakoby ze všeho obohacuje, ten život“ (Eva).

Přestože je pro ženu mnohonásobné rodičovství někdy velmi stresující a náročné, nepochybně jsou právě děti jedním z nejvýznamnějších zdrojů životní spokojenosti. Radost, kterou děti ženám dávají, podle slov respondentek rozhodně převáží všechny starosti.

4.3.2.2 Partnerský vztah jako zdroj životní spokojenosti

Všechny respondentky se shodly na tom, že kromě péče o děti je nezbytné dbát také o partnerský vztah. Respondentky si uvědomují, že jejich děti rodinu jednoho dne opustí, ale s partnerem stráví celý život, a právě proto je nezbytné o vztah neustále pečovat. Pro respondentky je velmi důležité, aby ve svém partnerovi nacházely pochopení, oporu a těšily se vzájemné blízkosti. Kromě Daniely, pro kterou jsou důležité hlavně společné chvíle trávené s celou rodinou, je pro zbylé respondentky naprosto nepostradatelný čas, který mohou trávit samy se svým manželem. Přestože respondentky nemají pocit, že by je jejich děti ve vztahu k partnerovi nějak omezovaly, uvědomují si, že péči o své potomky věnují opravdu hodně času, a proto je náročné vyšetřit si čas pouze pro svého partnera.

„Já jsem si nikdy nemyslela, že člověk když má děti, tak se má soustředit na ty děti a věnovat se jim na úkor partnera. To mi jako přišlo vždycky divný, že to není pravda, protože ten partner je hlavně důležitý, protože s tím pak zůstanu, až ty děti zase odejdou z toho domu“ (Barbora).

„Samozřejmě, že kdyby nebyly děti, tak bysme mohli spolu prožívat toho daleko víc. Ale zase by tu nebylo takový to naplnění v těch dětech. Takže to nás zase obohacuje jinak. A samozřejmě čím víc těch dětí je, tím méně toho času na sebe můžeme mít. Bojujeme o ten čas, hlídáme si ho, hledáme ho...“ (Cecilie).

Daniela, Cecílie i Eva, jejichž manželství trvá dvacet a více let, jsou se svým partnerským vztahem velmi spokojené. Uvádějí, že jejich vztah velmi zocelily všechny náročné události, kterými společně se svým partnerem prošli. Tyto respondentky v rozhovorech nezmiňovaly žádné větší manželské neshody a krize.

Alena s Barborou, jejichž manželství trvá zhruba deset let a v současnosti mají ještě velmi malé děti, v rozhovorech zmínily poměrně velké manželské neshody a krize. Aleně se společně s partnerem podařilo manželskou krizi překonat, kdežto Barbora tuto krizi právě prožívá a cítí, že se s partnerem vzájemně velmi odcizili. Na manželských krizích se podle těchto respondentek podílí jak velkým stres a psychické vypětí, které prožívá žena pečující o více malých dětí najednou, tak nedostatek času, který ženy mohou trávit společně se svými partnery. Pokud chtějí být pouze se svým partnerem, bývá pro tyto ženy velmi problematické zajistit hlídání všech svých potomků najednou.

Z výpovědí respondentek vyplývá, že fungující partnerský vztah je velmi důležitým zdrojem životní spokojenosti. Zároveň jsou si také vědomy toho, že to, aby jejich partnerský vztah fungoval, je velmi důležité nejen pro ně, ale také pro jejich potomky.

4.3.3 Práce a zaměstnání jako zdroj životní spokojenosti

Všechny ženy z výzkumného souboru jsou v nějakém pracovním poměru (viz. příloha 1), a to i přesto, že Alena i Barbora mají vzhledem k věku svých dětí nárok na rodičovskou dovolenou. Přestože je podle výpovědí respondentek spoluúčast na financování rodiny nutností, všechny ženy zároveň uvedly, že jsou se svou prací spokojené a mají ji rády.

Když se měly respondentky zamyslet nad tím, jaký má pro ně práce význam, ve většině případů se shodly na tom, že se jejím prostřednictvím realizují, nebo jim jejich práce přináší jiný druh uspokojení. Například Barbora sdělila, že práce je pro ni hlavně prostředkem pro seberealizaci: *„je to takový to odventilování si toho stereotypu. Já jsem prostě člověk, kterej jakmile upadne do nějakého stereotypu, tak je na tom psychicky dost špatně. Což je ta každodenní péče o ty děti, ráno vstát, snídani, oběd, úklid, praní a podobně. Takže mě by to po čase ubylo“* (Barbora).

Alena, která pracuje pouze několik hodin v týdnu v rámci svého doktorského studia, si uvědomuje, že práce je pro ni důležitá právě proto, že jde o nějakou aktivitu mimo rodinu a má možnost se zde realizovat. Zároveň zdůrazňuje, že

je pro ni důležité také vědomí toho, že má nějaký vlastní příjem a proto není plně finančně závislá na svém partnerovi.

Cecílii, která řídí neziskovou organizaci, její práce baví a naplňuje. Kvůli svému zaměstnání však musela nastoupit na denní studium vysoké školy, což jí v současné době zabírá velmi mnoho času, který by raději věnovala dětem. Zdůrazňuje, že děti její nepřítomností strádají a preferovala by práci na kratší úvazek, aby mohla dětem věnovat více času.

Pro respondentku Evu, která působí jako domácí pedagog v bilingvní rodině, má práce velký osobní význam především díky silnému citovému poutu, které vzniklo mezi ní a dítětem, o které pečuje. Přestože tráví v práci zhruba deset hodin denně, nemá pocit, že by ji její zaměstnání ve vztahu k rodině jakkoli omezovalo, což patrně souvisí také s vyšším věkem jejích dětí.

Daniela jako jediná z respondentek uvedla, že ji práce sice baví, ale hlavním důvodem, proč do práce chodí, jsou finance. Kdyby nebylo potřeba podílet se na rodinném rozpočtu, raději by byla doma a realizovala by se v péči o děti a domácnost.

Až na Danielu tedy všechny respondentky zdůraznily, že má pro ně jejich práce velký osobní význam. Můžeme tedy říci, že zaměstnání se nepochybně podílí na míře životní spokojenosti těchto žen.

4.3.4 Volný čas jako zdroj životní spokojenosti

Kromě respondentky Evy se všechny ženy shodly na tom, že je pro ně velmi důležité mít čas od času prostor pouze samy pro sebe, nebo provozovat nějakou aktivitu mimo rodinu. To ženám umožní na chvíli vypnout funkci mnohonásobného rodiče a odreagovat se od každodenního stresu a povinností.

„Je to prostě hezký...at' jsem přišla jakkoliv hotová z toho dne, prostě všechno se na mě valilo a tak, tak prostě tím, že si zasportuju a pak si dám pivo, tak ze mě všechno spadne, což je jako fajn“ (Alena).

„No jako je to takový občerstvující, že člověk prostě zase tam může úplně vypnout. Nechodí pořád někdo, že chce čurat a papat a podobně. Já si myslím, že to je důležitý“ (Barbora).

Pro respondentky Alenu, Barboru a Danielu je také velmi důležitý čas, který mohou trávit se svými přáteli. Podle jejich slov tyto chvíle významně přispívají jejich psychickému zdraví.

„To si jako vyšetřím vždycky ten čas, tu hodinu na kávu si prostě vyšetřím. To máme tak jako místo psychologa nebo psychiatra. My to probereme, zhodnotíme a v pohodě. Si postěžujeme na ty chlapy, čím nás našťvali, nebo v práci čím nás našťvali... tak to je pro mě důležitý, chvilku takhle se něčemu věnovat jinde“ (Daniela).

„Od jistý doby jsme se teda s mým mužem domluvili, že každý dva večery v tejdnu máme každý nějaký svý zájmy nebo tak a vlastně mi to teda obrovsky pomohlo, protože teda prostě najednou se zažívám i jinak, než prostě zpruzená a unavená matka, která prostě křičí na děti. Tak teď prostě najednou se někde jako směju a tak“ (Alena).

Respondentky se shodly na tom, že aktivity mimo rodinu jsou pro ně nezbytné a velmi občerstvující. To, že mají občas prostor samy na sebe, nepochybně přispívá jejich životní spokojenosti.

4.3.5 Spiritualita jako zdroj životní spokojenosti

Pro respondentky, které samy sebe označily za věřící, je na víře v Boha nejdůležitější vědomí toho, že na své starosti a výchovu dětí nejsou samy, že se v těžké chvíli mají ke komu obrátit, svěřit se mu se svými starostmi a věřit v jeho pomoc. Jsou si jisté tím, že Bůh je nikdy nenechá osamělé a i v největších životních nezdarech či selháních bude pořád s nimi.

„Jakoby vnitřně, i když někdy jakoby tajně, se člověk má k čemu, ke komu obrátit. Něco, co třeba nikomu neřekne, vůbec nikomu, jsou věci takový, který třeba neřeknu vůbec nikomu, takže si je můžu takhle řešit, nebo probrat jakoby s někým. Tak si myslím, že to je jako pro mě taky důležité“ (Daniela).

„Člověk ví, že na to není sám, je to takový to odevzdání se občas úplný, těch starostí...tak v tom si myslím, jako že věřící celkově mají výhodu, že mají ještě nějakou tu naději a nebo že necítí takovou tu úplnou osamělost, opuštěnost“ (Barbora).

Barbora dále zmínila, že má pro ni obrovský význam společenství věřících lidí ve farnosti, kde se má možnost scházet s podobně početnými rodinami a sdílet s nimi své radosti i starosti.

Přestože se respondentka Alena jako jediná nepovažuje za věřící, uvedla, že má pro ni velký význam to, aby měl její život nějaký přesah. *„Vidím, že v tom životě by mělo bejt něco jakoby navíc. Že když prostě člověk je pořád jenom v tom, co koupí na večeri, co si koupí na sebe, kam pojede na dovolenou a takový, tak vlastně se strašně jako ztratí. Takže ráda bych si držela něco jako nad tím, nebo vnímání nějakého jako smyslu a vztahů a toho, co je v životě důležitý, protože jakoby pak je ten život úplně prázdný... Takže z tohoto pohledu jakoby mám pocit, že jakoby vztah k něčemu jako mám, ačkoliv prostě jako do kostela nechodím“* (Alena).

Z výpovědí respondentek tedy vyplývá, že spiritualita je dalším významným zdrojem jejich životní spokojenosti.

4.4 Celkové hodnocení vlastního života

V závěru rozhovorů jsem všem respondentkám položila otázku, jak jsou spokojené se svým životem a jak by jej ohodnotily. Pokusily se komplexně postihnout spokojenost s celým svým životem a všemi jeho oblastmi.

Respondentky Alena, Daniela i Eva v tomto závěrečném hodnocení zmínily spokojenost ve všech subjektivně významných oblastech svého života.

„Já mám pocit, že mám takový jako hezký období. Přes to všechno zažívám spíš, že se mi teď fakt daří. Přece jenom pět dětí, to je jako velký dílo. A i v práci nebo i třeba v těch koníčkách se mi daří, ve vztazích s kamarádama a v tom, jak vnímám sama sebe, tak jakoby mám pocit, že mám spíš takový jakoby dobrý období, že se cítím spíš jakoby spokojená“ (Alena).

„Jo, myslím, že jo, jsem s ním spokojená. Prostě když jsou všichni zdraví, když je to zdravíčko, tak nějak těm dětem to vychází, já jakoby se svojí prací taky jsem spokojená, s tím že děti mám jsem spokojená, manželství prostě taky jako celkem v pohodě, takže to mi zase prostě všechno přináší takovou největší radost“ (Daniela).

„Musím říct, že si hodně často říkám, že jsem šťastná. Jo ono je to takový, že si řeknete, co to vlastně je to šťastný. Ale máte najednou takovej okamžik, že si řeknete, že jste šťastná. Máte rodinu, jste zdravá...“ (Eva).

Barbora, která se v současnosti nachází ve zhoršené finanční situaci a jejíž manželství trpí dlouhodobou krizí, hodnotí svůj život takto: *„No, spíš mám ty chvíle,*

kdy si říkám, že čím to je, že prostě ten velký úspěch se ještě nepodařil... Ale na druhou stranu si říkám, no vždyť mám kde bydlet, mám prostě ty čtyři úžasný děti, máme rodinu, dělám práci, která mě docela baví, tak jako co bych chtěla...Jsou pořád lidi, kteří jsou na tom hůř. Já bych řekla, že celkově jsem spokojená..." (Barbora).

Všechny respondentky zhodnotily dosavadní průběh svého života kladně, a to i přesto, že některé z nich zmínily poměrně složité životní situace, s nimiž se musely vyrovnat.

„Kdybych to mohla celý dělat znova, tak bych to neudělala jinak“ (Cecilie).

DISKUSE

V kvalitativním výzkumu s designem mnohonásobné případové studie jsem se pokusila o deskripci toho, jak vypadá život žen v rodinách se čtyřmi a více dětmi a jaké jsou hlavní zdroje jejich životní spokojenosti. Vzhledem k malému výzkumnému souboru si nekladu nárok na zobecňování výsledků na celou populaci, spíše se pokouším o vhled do dané problematiky. Jelikož neexistuje téměř žádná literatura ani empirické studie zabývající se životem vícedětných rodin, nemohu výsledky svého výzkumu porovnat s žádnou podobnou studií. Abych čtenářům přiblížila specifika života ve vícedětných rodinách, zaměřila jsem se na stručný popis provozu domácností respondentek, na specifické problémy a starosti související s životem ve velké rodině, a také na hlavní zdroje životní spokojenosti těchto žen.

Výzkumný soubor byl složen z pěti žen české národnosti žijící v úplné rodině, jež mají čtyři a více dětí, přičemž alespoň čtyři z nich žijí s rodiči ve společné domácnosti nebo jsou na rodičích finančně závislé. Soubor žen účastnicích se výzkumu je ve vztahu k faktorům ovlivňujícím narození dětí vyššího pořadí značně netypický. Kromě jedné respondentky, která právě dokončuje bakalářské studium, jsou všechny ženy z výzkumného souboru vysokoškolsky vzdělané, a to i přesto, že mnoho autorů považuje větší počet dětí u vysokoškolsky vzdělaných žen za málo pravděpodobný (např. Farková, 2009; Hamplová, Rychtaříková, & Pikálková, 2003; Možný, 2006; Svobodová, 2007). Je velmi pravděpodobné, že ženy s vysokoškolským vzděláním mají větší potřebu seberealizace a jinak nastavený žebříček hodnot, než například ženy se základním či středoškolským vzděláním. Proto jsou výsledky mého výzkumu značně omezené.

Motivy pro založení rodiny

V úvodu výzkumných zjištění jsem se zaměřila na motivy, které vedly respondentky k založení vícedětné rodiny. Zajímavostí bylo, že čtyři z pěti respondentek vyrostly pouze s jedním sourozencem. Jejich rozhodnutí mít více dětí tedy pravděpodobně nebylo ovlivněno původní rodinou, která se naopak v mnoha případech s počtem dětí těžce vyrovnávala. Matějček (1986) uvádí, že lidé vyrůstající jako jedináčci mívají někdy sami početnou rodinu, protože chtějí svým dětem dát to, o co byli sami ochuzeni. Z toho můžeme usoudit, že respondentky vedla k rozhodnutí mít

více dětí touha dopřát svým potomkům to, co samy v dětství neprožily, což ve svých výpovědích některé z respondentek také podpořily.

Provoz rodiny a domácnosti

Jak už bylo uvedeno v teoretické části, od žen ve vícedětných rodinách se očekávají určité manažerské schopnosti, což se potvrdilo i u respondentek z mého výzkumného souboru. Ve vztahu k chodu domácnosti pocítují tíhu odpovědnosti za organizaci a fungování domácnosti. Ani jedna z nich však nemá pocit, že by na práci byla sama nebo že by byla prací otročena. Do péče o domácnost se pravidelně zapojují i další členové rodiny.

Za velký problém považují respondentky nedostatek času na jednotlivé potomky. Ke stejným závěrům došly ve svém výzkumu také Sobotková, Rejterová a Hurníková (2011). Respondentky tento problém zdůrazňují zejména v případech, kdy se sejde více problémů najednou a žena musí sama určit, kterému dítěti dá přednost, což je pro ni velmi stresující. Podle respondentek si však nedostatek pozornosti rodičů sourozenci vynahrazují sami mezi sebou. Ženy mnohokrát zdůraznily výhody velké sourozenecké skupiny, a to jak pro jejich potomky, tak i pro ženy samotné. Skupina sourozenců je podle respondentek v lecčem samostatná a soběstačná, čímž jejich matce ušetří spoustu času.

Zejména respondentky, které mají více dětí předškolního a nižšího školního věku, zažívají ve vztahu k péči o děti poměrně hodně stresu, což je vzhledem k péči, kterou děti v tomto věku vyžadují, pochopitelné. Respondentky, které mají děti starší, zase často zažívají obavy o bezpečí a budoucnost svých dětí.

Spokojenost v subjektivně významných oblastech života

Finance

Poměrně zajímavé zjištění se týkalo finanční situace rodin. Přestože respondentky připouští větší finanční spotřebu své rodiny, jsou tři z pěti respondentek s finanční situací své rodiny spokojené a nepocítují žádná výrazná omezení, která by souvisela s velikostí jejich rodiny. Zbývající dvě respondentky pocítují jistá omezení, ale svou finanční situaci se příliš netrápí. Větší finanční náklady své rodiny berou všechny respondentky jako přirozenou součást života velké rodiny. Nemyslím si tedy, že by jejich nedostatek nějak výrazně souvisel s nižší mírou jejich životní spokojenosti.

Rodina

Vztahy v nukleární rodině hodnotily respondentky ve většině případů velmi kladně. Rodinné společenství má pro všechny ženy obrovský význam a velmi se těší ze společně trávených aktivit. Ani jedna z respondentek neoznačila vztah k některému z členů své rodiny za vysloveně nefunkční.

Přestože někteří autoři uvádí, že se zvyšujícím se počtem dětí často klesá životní spokojenost manželských párů (Slezáčková, 2012), ani jedna z respondentek nelituje rozhodnutí mít početnou rodinu, naopak jsou na svou velikou rodinu patřičně hrdé. Ačkoli zmiňují problémy a stres plynoucí z péče o své potomky, zároveň zdůrazňují, že všechny starosti převáží radost, kterou jim jejich potomci poskytují. Jak uvádí Matějček (1986), rodičovství s sebou přináší specifické zkušenosti, díky nimž život dospělého jedince dostává úplně nový rozměr, což také respondentky v rozhovorech mnohokrát zmiňovaly.

Všechny respondentky také zdůrazňují, že funkční partnerský vztah je velmi důležitý pro jejich celkovou životní spokojenost. Uvědomují si, že není možné soustředit se pouze na své potomky, ale je také nezbytné pečovat o partnerský vztah. Pro většinu z nich mají nepostradatelný význam chvíle stráveného pouze s partnerem. I přesto, že je vzhledem k počtu potomků těžké najít volnou chvíli, respondentky dbají na to, aby o tyto chvíle strávené se svým partnerem nepřicházely.

Přestože nelze opomíjet další zdroje životní spokojenosti, z výpovědí respondentek vyplývá, že funkční rodina, vzájemný respekt a projevovaná náklonnost mezi jednotlivými členy je pravděpodobně nejvýznamnějším zdrojem životní spokojenosti.

Práce a volný čas

Jak uvádí Hamplová (2004), práce ovlivňuje životní spokojenost podle toho, jak velký má osobní význam pro daného jedince. Jelikož je výzkumný soubor složen z vysokoškolsky vzdělaných žen, lze očekávat vyšší potřebu profesní seberealizace a tedy i určitý vliv zaměstnání na životní spokojenost těchto žen.

Podle Slezáčkové (2012) nemusí práce ženám pouze brát čas na jejich rodinu, ale naopak může mít na jejich rodinný život velmi kladný vliv. Nabízí jim totiž odreagování, uspokojení potřeby seberealizace a také finanční nezávislost na svém partnerovi, s čímž souvisí také vyšší sebehodnocení. To se potvrdilo i u žen

z výzkumného souboru. Až na jednu výjimku se všechny ženy shodly na tom, že práce má pro ně velký osobní význam. Pro většinu z nich je prostředkem seberealizace, zároveň také zdůrazňují důležitost toho, že jde o aktivitu mimo rodinu, takže jim umožní odpočinout si od péče o děti a domácnost.

Volný čas

V Dotazníku životní spokojenosti (Rodný, & Rodná, 2001) je volný čas jednou z deseti oblastí ovlivňujících míru životní spokojenosti. Mít čas sama na sebe považuje za naprosto nezbytné většina respondentek. Přestože je pro respondentky někdy velmi obtížné vyšetřit si tento čas, uvědomují si jeho důležitost pro psychické zdraví a životní spokojenost. Při aktivitách mimo rodinu se odreagují, odpočinou si a načerpají nové síly, které jsou nezbytné pro roli mnohonásobné matky, která s sebou přináší mnoho stresujících situací.

Spiritualita

Čtyři z pěti respondentek se v úvodu rozhovorů označily za věřící. Proto jsem se zaměřila také na to, jaký má pro ně spiritualita osobní význam. Respondentky vnímají vztah k Bohu jako něco mimořádného, co je pro ně zdrojem síly při zvládání nejen náročných životních situací, ale i každodenních starostí či výchovných problémů. Také nevěřící respondentka zdůrazňuje, že je pro ni velmi důležité, aby měl její život nějaký přesah či hlubší smysl, čímž potvrzuje důležitost spirituality, ačkoliv má v tomto případě trochu jiný rozměr.

Jak uvádí Vocetková (2007) spiritualita, jakožto tzv. vnitřní zdroj životní spokojenosti, je pro životní spokojenost důležitější, než tzv. vnější zdroje, jakými jsou například finance, což se potvrdilo i u mých respondentek, protože i otázku finanční situace své rodiny jsou schopny odevzdat Bohu. Z výpovědí všech respondentek tedy vyplývá, že spiritualita je dalším velmi důležitým zdrojem životní spokojenosti.

Celkové hodnocení vlastního života

Přestože některé respondentky v rozhovorech zmínily náročné životní události či složitost vztahů v širší rodině, celkově svůj život zhodnotily velice kladně. Pro jejich životní spokojenost je pravděpodobně nejdůležitější jistota, kterou jim dává nukleární rodina, zdraví všech jejích členů a hezký vztah k dětem i partnerovi. Pro seberealizaci respondentek je také velmi důležitá spokojenost se svým zaměstnáním

a prostor pro vlastní aktivity mimo rodinu. Jelikož jsou ženy z mého výzkumného souboru spokojené ve většině tzv. subjektivně významných oblastí života, trůfám si říci, že míra jejich životní spokojenosti je poměrně vysoká.

ZÁVĚR

V bakalářské práci jsem se zabývala životem matek ve vícedětných rodinách a jejich životní spokojeností. Pomocí kvalitativní výzkumné strategie jsem se pokusila popsat specifika života těchto žen a najít hlavní zdroje jejich životní spokojenosti. Cílem mého výzkumu bylo odpovědět na dvě hlavní výzkumné otázky: Jaká jsou specifika života žen ve vícedětných rodinách? Jaké jsou hlavní zdroje životní spokojenosti těchto žen?

Život žen ve vícedětných rodinách se od života žen s jedním či dvěma dětmi pravděpodobně liší hlavně v několika oblastech. První z těchto oblastí je chod domácnosti. Dotazované ženy vyjádřily přesvědčení, že právě ony jsou zodpovědné za koordinaci aktivit a činnosti členů rodiny, což je vzhledem k jejich počtu mnohem náročnější, než v rodinách s jedním či dvěma potomky. Další oblastí, kterou se život žen ve vícedětných rodinách odlišuje od méně početných rodin, je prostor a čas, který matka může věnovat svým jednotlivým potomkům. Zejména respondentky, které měly děti nižšího věku, vnímaly nedostatek času jako velký problém. Zároveň ale zdůrazňovaly výhody velké sourozenecké skupiny, kde si děti nedostatek pozornosti rodičů vynahradí samy mezi sebou.

Aby bylo možné nalézt hlavní zdroje životní spokojenosti, zaměřila jsem se na tzv. subjektivně významné oblasti života respondentek. Z rozhovorů vyplynulo, že za tyto oblasti můžeme považovat: vztah k dětem, partnerský vztah, práci, finanční situaci, volný čas a spiritualitu. Převážná většina respondentek projevila ve všech těchto oblastech vysokou míru životní spokojenosti. Menší spokojenost projevily pouze dvě respondentky, a to s finanční situací své rodiny. Dále pak jedna z respondentek vyjádřila nízkou míru spokojenosti s partnerským vztahem. Celkově však hodnotí všechny respondentky svůj život velmi kladně, a to i přesto, že některé z nich zmiňují poměrně náročné životní události a stresující situace plynoucí z péče o vícedětnou rodinu.

Seznam použité literatury

Bímová, I. (2007). Psychologická studie motivů pozdního rodičovství. *E-psychologie*, 1 (1). Získáno 28. prosince 2012 z <http://e-psycholog.eu/pdf/bimova.pdf>

Blatný, M. (2001). Osobnostní determinanty sebehodnocení a životní spokojenosti: Mezipohlavní rozdíly. *Československá psychologie*, 45(5), 385-392.

Blatný, M. (2005). Osobnostní předpoklady sebehodnocení a životní spokojenosti: shody a rozdíly. In M. Blatný, J. Dosedlová, V. Kebza & I. Šolcová (Eds.), *Psychosociální souvislosti osobní pohody* (83-107). Brno: Masarykova Univerzita a Nakladatelství MSD Brno

Blatný, M. & Osecká, L. (1998). Zdroje sebehodnocení a životní spokojenosti: Osobnost a strategie zvládání. *Československá psychologie*, 42 (5), 385-394.

Čermáková, M. (2002). *Podmínky harmonizace práce a rodiny v České republice*. Praha: Sociologický ústav AV ČR

Matějček, Z. (1994). *O rodině vlastní, nevlastní a náhradní*. Praha: Portál

Hamplová, D. (2004). *Životní spokojenost: rodina, práce a další faktory*. Praha: Sociologický ústav AV ČR

Hamplová, D., Rychtaříková, J. & Pikálková, S. (2003). *České ženy: vzdělání, partnerství, reprodukce a rodina*. Praha: SOÚ AV ČR

Handl, J. (2005) *Kvalitativní výzkum: základní metody a aplikace*. Praha: Portál

Hnilica, K. (2004). Vliv pracovního stresu a životních událostí na spokojenost se životem. *Československá psychologie*, 48 (3), 193-202.

Chaloupková, J. & Šalamounová, P. (2004). *Postoje k manželství, rodičovství a k rolím v rodině v České republice a v Evropě*. Praha: SOÚ AV ČR

Jurčová, D. (2005). *Slovník demografických pojmov*. Získáno 2. března 2013 z http://www.infostat.sk/vdc/pdf/slovník_2verdd.pdf

- Kuchařová, V., Ettlerová, S., Nešporová, O. & Svobodová, K. (2006). *Zaměstnání a péče o malé děti z perspektivy rodičů a zaměstnavatelů*. Praha: VÚPSV. Získáno 20. října 2012 z <http://www.vupsv.cz/index.php?p=publications&klasif=2&kateg=vupsv&site=default>
- Kebza, V. & Šolcová, I. (2005). Koncept osobní pohody (well-being) a jeho psychologické a interdisciplinární souvislosti. In M. Blatný, J. Dosedlová, V. Kebza & I. Šolcová (Eds.), *Psychosociální souvislosti osobní pohody* (11-35). Brno: Masarykova Univerzita a Nakladatelství MSD Brno
- Langmeier, J. & Krejčířová, D. (2006). *Vývojová psychologie*. Praha: Grada
- Labudová, Z. (leden, 2010). *A to jsou všechny ty děti fakt vaše?* Získáno 29. prosince 2012 z <http://www.maminka.cz/clanek/deti-a-materstvi/to-jsou-vsechny-ty-deti-fakt-vase>
- Lašek, J. (2004). Subjektivní životní spokojenost u tří věkových skupin respondentů. *Československá psychologie*, 48 (3), 215 – 224.
- Maříková, H. (2008). Mateřství, rodina a práce z pohledu matek malých dětí. *Gender - rovné příležitosti – výzkum*. 9 (2), 45-55. Získáno 15. prosince 2012 z <http://www.genderonline.cz/view.php?cislocclanku=2009022201>.
- Matějček, Z. (1986). *Rodiče a děti*. Praha: Avicentrum
- Miovský, M. (2006) *Kvalitativní přístup a metody v psychologickém přístupu*. Praha: Grada
- Možný, I. (2006). *Rodina a společnost*. Praha: Sociologické nakladatelství
- MPSV. (2005). *Národní koncepce rodinné politiky*. Získáno 20. listopadu 2012 z http://www.mpsv.cz/files/clanky/2125/koncepce_rodina.pdf
- Pakosta, P. (2009). Proč chceme děti: hodnota dítěte a preferovaný počet dětí v České republice. *Sociologický časopis/ Czech Sociological Review*, 45 (5), 899- 934. Získáno 15. prosince 2012 z http://sreview.soc.cas.cz/uploads/5b7a99c8c0f63834cd821d8ea66a7702837534ba_PakostaSC2009-5.pdf

- Plaňava, I. (1998). *Spolu každý sám*. Praha: Lidové noviny
- Prašilová, H. (2004). Česká matka 21. století. *Psychologie dnes*, 10 (9), 16-17.
- Rabušic, L. (2001). *Kde ty všechny děti jsou?* Praha: Sociologické nakladatelství
- Rodný, T. & Rodná, K. (2001) . *Dotazník životní spokojenosti*. Praha: Testcentrum
- Rozehnalová, M. (2004). *Eseje o rodině, manželství a rodičovství*. Praha: Free Teens Press
- Slezáčková, A. (2012). *Průvodce pozitivní psychologií*. Praha: Grada
- Smahel, R. (1995). *Domov prožít - domov vytvářet*. Olomouc: Matice cyrilometodějská s.r.o.
- Sobotková, I., Hurníková, K. & Reiterová, E. (2011). Rozdíly mezi otci a matkami v pohledu na fungování rodiny, v životní spokojenosti a rovnováze mezi prací a rodinou. *Československá psychologie*, 55(2), 139-151.
- Svobodová, K. (2006). *Životní situace vícedětných rodin*. Získáno 20. listopadu 2012 z: http://praha.vupsv.cz/Fulltext/vz_241.pdf
- Vocetková, I. (2007). *Úloha spirituality v životní pohodě a kvalitě života u mladých lidí* (Disertační práce). Získáno 30. prosince 2012 z http://is.muni.cz/th/5958/fss_d/Disertacni_prace.pdf

Abstrakt

Bakalářská práce pojednává o životě matek ve vícedětných rodinách a hlavních zdrojích jejich životní spokojenosti. Teoretická část se zaměřuje na charakteristiku současné rodiny, proměny demografického chování, charakteristiku vícedětných rodin, pojem životní spokojenost a faktory, které ji ovlivňují. Pro výzkum v empirické části byl zvolen kvalitativní přístup s designem mnohonásobné případové studie. Pro sběr dat bylo použito polostrukturované interview. Výzkumný soubor se skládá z pěti žen české národnosti žijící v úplné rodině se čtyřmi a více dětmi. Všechny ženy z výzkumného souboru jsou vysokoškolsky vzdělané nebo vysokou školu studují. Z výsledků výzkumu vyplývá, že nejdůležitějším zdrojem životní spokojenosti jsou především fungující vztahy v nukleární rodině, tedy vztahy k dětem a partnerský vztah, dále pak spokojenost se zaměstnáním, prostor pro seberealizaci a spiritualita.

Klíčová slova: *vícedětná rodina - žena v rodině - životní spokojenost - zdroje životní spokojenosti*

Abstract

The thesis is focused on the life of mothers living in large families and the main source of their life satisfaction. The theoretical part is focused on the characteristics of the contemporary family, changes in demographic behaviour, characteristics of families with more children, life satisfaction and factors affecting it. A qualitative approach with a multiple case study design was used for research in the empirical part of the thesis. The half-structured interview was used for data collection. The study sample consists of five women of Czech nationality living in two-parent families with four or more children. All women in the study sample are university graduates or are engaged in college study. The research results show that the most important source of life satisfaction is the functional relationships of the subject within the nuclear family, meaning their relationship with children and their husband, as well as job satisfaction, self realization and spirituality.

Keywords: *large families - woman in family - life satisfaction - life satisfaction sources*

Přílohy

Příloha 1

Charakteristika výzkumného souboru

<i>Jméno</i>	<i>Věk</i>	<i>Vzdělání</i>	<i>Náboženské vyznání/církev</i>	<i>Zaměstnání</i>	<i>Počet dětí</i>
Alena	35	Vysokoškolské	Nevěřící	Dohoda o pracovní činnosti; doktorské studium	5
Barbora	35	Vysokoškolské	Věřící; Římsko-katolická církev	Živnostník	4
Cecilie	44	Středoškolské	Věřící; Církev adventistů sedmého dne	Vedoucí neziskové organizace; student VŠ	4
Daniela	43	Vysokoškolské	Věřící; nepraktikující	Učitelka ZŠ	4
Eva	49	Bakalářské	Věřící; Církev slovo života	OSVČ	5

Příloha 2

Věk dětí

Jméno	Věk dětí (celé roky)
Alena	9 let, 6 let, 4 roky, 2 roky, 1 rok
Barbora	10 let, 8 let, 5 let, 3 roky
Cecilie	19 let, 18 let, 15 let, 11 let
Daniela	21 let, 18 let, 16 let, 8 let
Eva	25 let, 23 let, 21 let, 18 let, 15 let

Příloha 3

Otevřené kódování

Kategorie	Subkategorie
Velikost rodiny	○ Původní představy o velikosti rodiny vs. realita ○ Reakce okolí na velikost a pocity s tím spojené ○ Reakce blízké rodiny na velikost a pocity s tím spojené ○ Plánovanost rodiny ○ Vliv původní rodiny na velikost ○ Partner a jeho postoj k velikosti rodiny
Výhody života ve velké rodině	○ Co na velké rodině oceňuje žena ○ Výhody života ve velké rodině pro děti
Nevýhody života ve velké rodině	○ Nevýhody, které pociťuje žena ○ Nevýhody života ve velké rodině pro děti ○ Stres pro ženu
Finance	○ Finanční situace rodiny ○ Obavy z budoucnosti spojené s financemi
Provoz domácnosti	○ Hodnocení fungování domácnosti ○ Zátěž týkající se provozu domácnosti ○ Domácí práce dětí ○ Domácí práce manžel
Práce a zaměstnání	○ Osobní přínos pro ženu ○ Nutnost podílení se na finančním rozpočtu
Volný čas	○ Význam aktivit mimo rodinu ○ Koničky a hobby
Vztahy s blízkými lidmi	○ Vztahy s přáteli ○ Blízká rodina
Vztah k dětem	○ Hodnocení vztahu mezi ženou a dětmi ○ Vztahy mezi dětmi ○ Společné aktivity s dětmi ○ Prání a obavy do budoucna ○ Děti - úcta k rodičům ○ Hodnota dítěte pro ženu ○ Problémy s dětmi ○ Čas na jednotlivé děti
Partnerský vztah	○ Čas trávený s partnerem ○ Budoucnost vztahu ○ Neshody a krize mezi partnery ○ Pozitiva ve vztahu
Spiritualita	○ Osobní význam spirituality ○ Společenství věřících ○ Hodnoty spojené s náboženstvím
Celková spokojenost s životem	○ Globální hodnocení života ○ Co přináší ženě největší radost

Příloha 4

Axiální kódování

Kategorie	Subkategorie
Velikost rodiny	○ Motivy pro založení velké rodiny ○ Reakce blízkého a širšího okolí
Specifika života žen ve vicedětných rodinách	○ Chod domácnost ○ Čas, který může žena věnovat jednotlivým dětem ○ Děti jako zdroj stresu ○ Výhody sourozenecké skupiny
Zdroje životní spokojenosti	○ Finanční situace ○ Rodina jako zdroj životní spokojenosti ○ Děti, jako zdroj životní spokojenosti ○ Partnerský vztah jako zdroj životní spokojenosti ○ Globální hodnocení svého života